

Projevy rizikového chování u žáků I. stupně

Bc. Michaela Ostrčilová

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela Ostrčilová**
Osobní číslo: **H20094**
Studijní program: **N0111A190013 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Projevy rizikového chování u žáků I. stupně základních škol**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování, školního prostředí a klimatu třídy.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníků.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BUKOVSKÁ, Lucie a kol., 2010. Děti a jejich problémy III. Potíže dětí a dospívajících ve školním prostředí. Praha: Sdružení LB. ISBN 978-80-264-6840.

CHRÁSKA Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu a základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

JEDLIČKA, Richard, 2011. Výchovné problémy se žáky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-788-6.

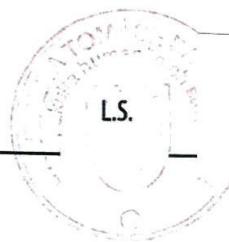
KYRIACOU, Chris, 2005. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál. ISBN 80-7178-945-3.

ŘÍČAN, Pavel, 1995. Agresivita mezi dětmi. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Lucie Blašíková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **12. ledna 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **22. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 12. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 20. 4. 2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště

vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá projevy a mírou výskytu rizikového chování žáků I. stupně základních škol ve městě a na vesnici. Teoretická část je složena ze tří kapitol. První kapitola se věnuje vymezení rizikového chování, jeho typologii a popisy jednotlivých typů rizikového chování. Druhá kapitola je zaměřena na klima školy a třídy. Třetí kapitola se zabývá prevencí rizikového chování, jejími druhy a základním rozdělením. V rámci praktické části byl proveden kvantitativní výzkum. Za pomoci dotazníkového šetření byla sesbírána potřebná data u žáků 4. a 5. tříd základních škol ve městě a na vesnici.

Klíčová slova: rizikové chování, šikana, agrese, záškoláctví, klima školy, klima třídy, prevence, primární prevence

ABSTRACT

The thesis deals with the manifestations and the degree of occurrence of risky behaviour of primary school pupils in town and village. The theoretical part consists of three chapters. The first chapter is devoted to the definition of risk behaviour, its typology and descriptions of different types of risk behaviour. The second chapter focuses on school and classroom climate. The third chapter deals with the prevention of risky behaviour, its types and basic division. In the practical part, quantitative research was conducted. Using a questionnaire survey, the necessary data was collected from 4th and 5th grade pupils in urban and rural primary schools.

Keywords: risky behaviour, bullying, aggression, truancy, school climate, classroom climate, prevention, primary prevention

Tímto bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce Mgr. Lucii Blašíkové Ph.D za její vstřícnost, ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi poskytla při vedení diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	11
1.1 ŠIKANA	14
1.2 AGRESE	15
1.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ	18
1.4 VANDALISMUS	19
1.5 SPEKTRUM PORUCH PŘÍJMU POTRAVY	21
1.6 ZÁVISLOSTNÍ CHOVÁNÍ	21
2 KLIMA ŠKOLY	23
2.1 ZNAKY POZITIVNÍHO KLIMATU	24
2.2 KLIMA TŘÍDY	25
3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	28
3.1 TŘI SKUPINY PREVENCE.....	29
3.2 PRIMÁRNÍ PREVENCE VE ŠKOLSTVÍ.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
4 DESIGN VÝZKUMU.....	35
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	35
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	35
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	36
4.4 VÝZKUMNÁ METODA	37
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	38
5.1 ANALÝZA VÝSLEDKŮ	38
5.2 SHRNUÍ.....	52
6 ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	60
SEZNAM OBRÁZKŮ	61
SEZNAM TABULEK.....	62
SEZNAM GRAFŮ	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

V dnešní době se projevy rizikového chování mohou vyskytovat již u dětí, které jsou na I. stupni základní školy. Rizikové chování lze chápat jako zrcadlení, díky kterému dochází ke zvýšení sociálních, výchovných a zdravotních rizik, které se týkají nejen samotného jedince, ale také celé společnosti. (Miovský, Zapletalová, 2006). Takové projevy chování mohou mít vliv na způsob jednání ke svým nejbližším, v rodinném zázemí, ke spolužákům a v neposlední řadě také ovlivnit postoj ke škole v rámci výuky a celkového projevu. Jako výčet z mnoha faktorů, který způsobuje rizikové chování, můžeme označit špatné rodinné zázemí či vliv okolního prostředí, který se odráží v celkovém kontextu.

Za rizikové chování lze jmenovitě uvést například agresi, krádeže, šikanu, záškoláctví, kouření, závislosti různého rozsahu, rasismus, alkohol a v neposlední řadě také spektrum problémů s příjmem potravy. Všechny tyto problémy nespojuje pouze dílčí označení, ale také široký okruh doprovázejících nepříjemností, kterým se nadále budeme věnovat do hloubky, včetně prevence.

Teoretická část je věnována poznatkům týkající se terminologie z oblasti rizikového chování, které se vyznačuje specifickými projevy zaměřenými na žáky I. stupně základní školy. Na rizikové chování je nahlíženo z pohledu mnoha významných autorů, kteří se této problematice věnovali a přinesli definice v mnoha podobách a z rozmanitých úhlů pohledu. Problematika rizikového chování je rozdělena do tří základních celků. První kapitola se specializuje podrobně na výčet rizikového chování včetně příčin, průběhu a objasňujícího faktoru. Druhá kapitola je věnována klimatu třídy a klimatu školy, ve kterém k rizikovému chování dochází a jaké znaky jsou jeho součástí. Poslední kapitola se zabývá prevencí rizikového chování, jejími typy, členěním a osobami, které ve školách a školských zařízeních zajišťují programy primární prevence rizikového chování.

Praktická část je zpracována na základě kvantitativního výzkumu. Jako výzkumný nástroj slouží dotazník sestavený dle Likertovy škály. Cílem výzkumu je zjistit míru výskytu rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd základních škol ve městě a na vesnici.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

První kapitola je zaměřena na samotný pojem rizikového chování. Autoři Fischer a Škoda (2014), se ve své publikaci zmiňují o sociálně patologických jevech, ačkoliv v novodobějších publikacích se setkáváme s pojmem rizikové chování. Sociálně patologické jevy a rizikové chování pojímají stejnou problematiku, liší se pouze v názvu. V diplomové práci pracujeme s oběma pojmy.

Rizikové chování je jev, který se v dnešní době vyskytuje čím dál tím více a to hlavně u dětí a mládeže ve školním prostředí, nejen, že se tato problematika dotýká vzdělávání mladistvých, ale také je ohrožuje na jejich fyzickém a duševním zdraví. „*Rizikové chování je variabilní škála jevů, které vnímáme z hlediska společenského hodnocení jako nechtěné, nežádoucí, nebo až nepřijatelné.*“ (Fischer S., Škoda J., 2014). Dle Miovskeho a Zapletalové (2006) rozumíme rizikovému chování jako chování, jehož dopad ovlivňuje výchovné, sociální a zdravotní rizika jedince nebo společnosti. Rozlišujeme minimálně devět oblastí rizikového chování, které v současné době tvoří hlavní tematické oblasti. Z hlediska historického vývoje došlo k tomu, že se vytvořila skupina určitého vzorce chování, který může prokazatelně způsobovat a způsobuje následky ve všech zmiňovaných oblastech, ale soudobně mohou mít tyto vzorce chování různé příčiny, dílčí projevy anebo také mohou souviset s mnohem složitějším jevem.

Do základních typů rizikového chování spadá:

- Šikana a projevy agrese.
- Záškoláctví.
- Xenofobie a rasismus.
- Závislostní chování.
- Sexuální chování.
- Rizikové chování v dopravě a rizikové sporty.
- Užívání návykových látek.
- Negativní působení sekt.

V širším pojetí se k těmto sedmi oblastem řadí ještě dva okruhy, které se v dnešní době stávají ještě větším ohniskem pro preventivní práci, ale nemohou být jednoznačně zahrnuty do rizikového chování.

Jedná se o:

- Spektrum poruch příjmu potravy.
- Problémy, které jsou spojeny se syndromem zanedbávaného a týraného dítěte.

Pokud chceme pochopit rizikové chování, je důležité si vymezit pojmy *normalita* a *norma* (normalita je posuzována v závislosti na okolí, norma je pohyblivá). Jejich vymezení vnímáme jako důležité vzorce chování, které je přijatelné nebo žádoucí (Vágnerová 2005).

Popisem daného chování rozumíme jev, který je považován za nevhodný. Toto je odrazem dané společnosti, struktury a konceptu. (Divoká, 2017)

MŠMT definovalo rizikové chování v Národní strategii v letech 2013-2018 tímto způsobem: „*Pojem rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí. Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování „běžného“ (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy chování na hranici patologie (např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu či nelegálních drog, násilí).*“ (Procházka, 2019, s. 38)

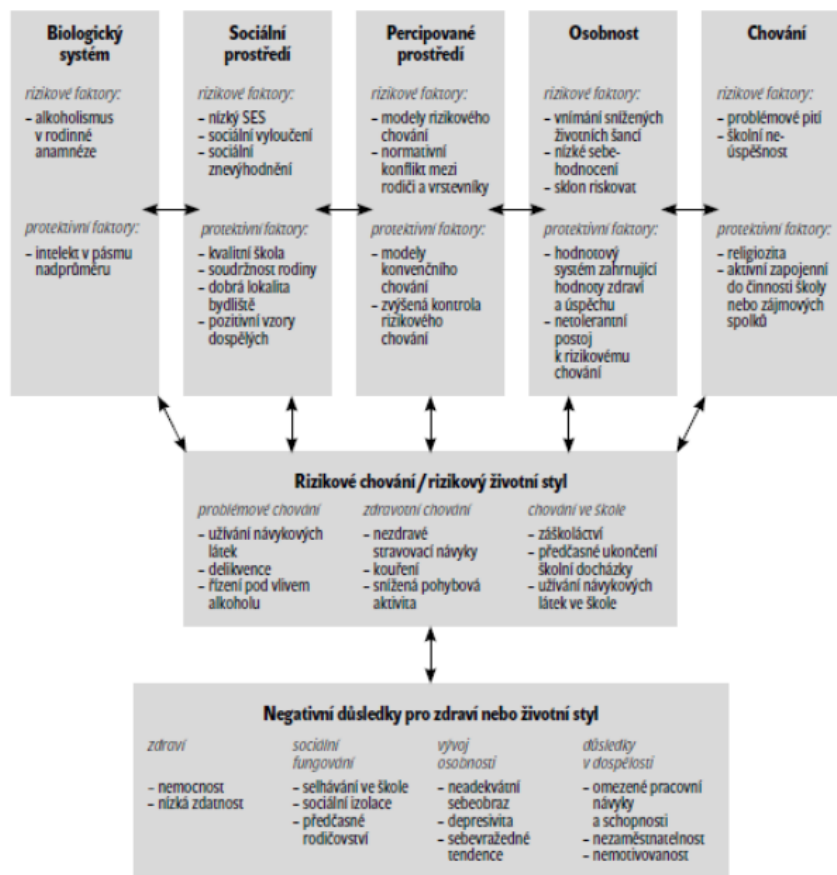
Rizikové chování označuje různé jednání a chování, tyto pojmy dále dělíme na:

- a) Problémové chování** – chování, které je okolím vnímáno jako problémové (do tohoto můžeme řadit pokřikování, neuposlechnutí, zapomíná školních pomůcek a úkolů).
- b) Maladaptivní chování** – chování, které je nepřizpůsobivé čili sociálně nežádoucí (agresivní činy vůči ostatním)
- c) Protispolečenské chování** – chování, díky kterému jsou narušovány základy společnosti (street art, demonstrace)
- d) Abnormální chování** – nepříznivé chování, které neslučuje s normami společnosti (rozdílné od morálního, sociálního a běžného řádu dané společnosti)
- e) Disociální chování** – způsob chování porušující hranice společenské normy, může být ovlivňováno pedagogicky-výchovnými metodami (řadíme zde vzdorovitost, neposlušnost, neukázněnost)
- f) Asociální chování** – překračuje hranice obvyklých norem, ale nespadá mezi trestné činnosti a nenarušuje společenské hodnoty (toulavost, záškoláctví)

- g) **Antisociální chování** – chování, které je proti společenské hodnotě a vyskytuje se ve formě kriminálního počínání (šikana, krádeže a vandalismus)
- h) **Delikventní chování** – porušuje hranici zákona a společnosti přináší újmu (fyzické ubližování, týrání, trestné činy)
- i) **Deviantní chování** – toto chování vymezujeme jako odchylku od očekávaného chování, které je řízeno sociální normou (sexuálně orientované deviantní chování). (Dolejš M., Orel. M. 2017)

U prevence rizikového chování je důležité vést jedince k zdravému životnímu stylu, vybudovat mu zdravé sebevědomí a mírnit ho v jeho postojích. Odborníci při tvoření preventivních programů kladou důraz vždy na konkrétní faktor, který způsobuje, nebo se podílí na rizikovém chování. Předpokládá se, že jedinec je v interakci s prostředím ve, kterém žije a to působí na rozvoj jeho osobnosti.

To můžeme dělit do těchto oblastí:

Obrázek 1 Struktura problémového chování (Bělík, Hoferková, 2010).

Pravděpodobnost výskytu rizikových faktorů a vzniku výskytu rizikového chování působí na jedince ve třech fázích:

1. Pocit méněcennosti a nízké sebevědomí, jedinec může být více náchylný k rizikovému chování.
2. Jedinec přichází do kontaktu c projevy rizikového chování (rodiče jsou často pod vlivem alkoholu, užívají omamné látky nebo kouří v nadměrné dávce).
3. Mladistvý je ve společnosti nebo v kontaktu se skupinou jedinců, u kterých se dá snadno získat alkohol, cigarety) schází se pravidelně po škole, o přestávkách (Miovský, 2010).

1.1 Šikana

Jedním z jevů rizikového chování je šikana. V této podkapitole se snažíme vymezit její terminologii. Jedná se o velmi složitý jev, ve kterém hrají roli skupinové a individuální vlivy (Janošová, 2016). „*Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit.*“ (Říčan P., Janošková P. 2010, s. 21) O šikaně hovoříme zpravidla jako o chování, které se opakuje, ale může se objevovat i jednorázově. Ve většině případů dochází k šikaně ve školním prostředí a to jak mezi studenty, tak i ze strany učitele ke studentovi a naopak. Pokud mluvíme o šikaně v prostředí školy, může se jednat o místa, které jsou méně střežené (například konec hřiště či sportoviště školy, toalety, v místě kluboven či místech určených k parkování kol, apod.) Prostor pro šikanu vzniká o přestávce, během oběda či přechodu a změně třídy, dále cestou ze školy nebo v autobuse, ať už ve školním či v autobuse městské hromadné dopravy (Kyriacou, 2003).

Hlavním cílem šikany je opakovaně ublížit, ohrozit a zastrašit slabšího jedince nebo skupinu lidí. Mezi šikanu spadá fyzické napadání (bití, ničení věcí), i slovní napadání (nadávky, pomlouvání, ponižování, zastrašování, vyhrožování a vydírání). Nebezpečí, které šikana přináší se skrývá v její závažnosti, dlouhodobém působení, následcích v oblasti zdraví jak fyzického, tak duševního. (Policie ČR, 2021). Pokud se podíváme na šikanování jako na patologické a nemocné chování, měli bychom se zaměřit na nejnapadnější projevy, které porušují pravidla školy, nebo naplňují podstatu trestných činů.

Kyriacou (2005, s. 26) šikanu definuje jako: „*trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení.*“ Útoky mohou být:

- **Fyzické** (bití, pošťuchování).

- **Slovní** (nadávky, zesměšňování).
- **Nepřímé** (vyloučení, hanlivé posunky).

Říčan a Janošová dělí šikanu na **přímou** a **nepřímou**. Do přímé šikany se zahrnuje bolest způsobena bitím, kopáním, bodáním, pálením. Ponižování ve formě tělesné manipulace, jako například – obnažování, nucení vypít nebo sníst něco odporného, odcizování a poškozování osobních věcí (oblečení, školní potřeby, jídlo, peníze). Zákonem je brána a trestána jako loupež.

Do nepřímé šikany spadá sociální izolace spolužáka, který je vyčleňován z kolektivu, nikdo s ním nemluví, spolužáci ho vědomě ignorují a není zapojován do činnosti skupiny. Daní jedinci se nemohou bránit, protože tato šikana může být zapříčiněna díky jejich handicapu, tělesné slabosti, opožděným rozumovým vývojem či plachostí. Kolář definuje šikanu jako nemoc. Jde o stav, kdy jedinec nebo skupina ignorují záměrně jiné osoby. Toto chování se může projevovat několika příklady:

- **Agresivní** – agresor aktivně utočí proti oběti.
- **Pasivní** – agresor záměrně ignoruje své oběti.
- **Přímé** – jde o přímý kontakt s obětí.
- **Nepřímé** – agresor není v kontaktu s obětí.
- **Fyzické** – oběť má na sobě viditelné projevy jako například modřiny.
- **Psychické** – agresor působí velký tlak na oběť, tyto projevy jsou skryté. (Kolář, 2001).

1.2 Agrese

„Agrese (z lat. Aggressio – výpad, útok): jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.“ (Martínek, 2009)

Jedním z jevů rizikového chování je i agrese, která je v dnešní společnosti velmi aktuální a to z důvodu neustálého prostupování násilí, např. ve formě kriminality, násilí, války nebo terorismu. Toto jednání dosahuje vysokých rozměrů, a proto se možnosti eliminace snaží držet v popředí. Prostřednictvím internetů a masmédií se násilí šíří a rozrůstá (Fischer a Škoda, 2014).

Vágnerová (2014) definuje agresi jako úmyslné chování s cílem vykonávat bolest, utrpení jiným jedincům nebo ničit a poškozovat předměty. Poškozování věcí, bití, nárazky a urážky a řada dalších negativních jevů se řadí do podob agrese, která si dává za cíl ublížit dané osobě nebo společnosti. Jde o útok, který je projevem agresivního chování. Z definice agresivního chování vyplývá, že jde o záměr ublížit, avšak ne vždy dojde k naplnění cíle. Agrese je součástí chování každého jedince avšak rozpor tohoto jednání je neakceptovatelný, kdy míra tohoto chování přesáhne hranice a dojde tak k porušení sociálních nebo právních norem ve společnosti (Vágnerová 2014).

Tak jako neexistuje jednotná definice agresivity, tak neexistuje ani jeho jednotná klasifikace tohoto chování. Je důležité si uvědomovat z jakého úhlu je na ni nahlíženo (psychologický, medicínský). V diplomové práci bude pojem agrese a agresivní chování popisováno převážně ve školním prostředí.

Vliv školy a zkušenosti, které jsou získány během školní docházky, jsou neobyčejné. Mají velký vliv na formování osobnosti jedince. Ve školním prostředí jsou na jedince kladeny nároky, ať jsou větší nebo menší a to z hlediska míry jeho úspěšnosti a jeho výkonu (například při řešení určitých úkolů). Během tohoto období se také jedinec učí přijímat autoritu učitele a občas se dostává i do konfliktu se svými vrstevníky (Žlunková, 2010).

Škola u jedinců působí jako velký faktor stresu a proto se může agresivní chování stát jeho příčinou. Může se jednat o takzvanou obrannou reakci jedince na nové situace, které jedinec těžko snáší. V těchto případech je hlavně na učiteli, aby pomohl s řešením těchto problémů, avšak velký vliv na zvládání těchto náročných situací má i klima dané školy.

Nejen škola se může odrážet na nevhodném chování žáka, častou příčinou může být i samotná osobnost učitele. Může se jednat o předem vymezenou sociální roli učitel – žák, kdy je zavedena formální autorita, kterou žák nepřijme nebo učitel chybí přirozená autorita, a tak se jí snaží vydobýt autoritářským a příkazovým chováním. Nebo se naopak může jednat o učitele, který je svobodomyšlný a velkorysý, žáci toto chování mohou vnímat jako slabost.

Dalším z důvodů mohou být naopak předsudky učitele vůči žákovi, které mohou být například z důvodu původu dítěte – etnické menšiny, nižší sociokulturní menšiny a další. V jiných situacích není schopný učitel stabilně zvládat své emoce vůči provokujícímu chování žáka, za které považujeme neklid, žalování, strhávání pozornosti nevhodným nebo

negativním způsobem, nesoustředěnost. I když se o těchto příčinách špatného klimatu nemluví, v praxi se nám ukazuje, že se na školách objevují stále (Muhlpachr, 2001).

Ve školním prostředí se velmi často objevuje agrese vybitím se na neživý předmět. Terčem se stává například pravítko, sešit, rozbitá lavice, rozkopaná skříňka. Tyto neživé předměty jsou prostředkem pro uvolnění agresora, často se tak jedinec prezentuje před spolužáky a snaží se jim ukázat svoji fyzickou sílu. Často jsou těmito jedinci žáci, kteří mají nižší sebevědomí. Agrese, kterou si jedinec vybíjí na neživém předmětu, může sloužit i jako zastrašování ostatních spolužáků nebo může sloužit i jako terapeutická pomůcka pro uvolňování agrese. Dalšími typy agrese, s kterými se můžeme ve školství setkat, jsou:

- **Fyzická pasivní nepřímá agrese** – pokud jedinec odmítne splnit některý z požadavků, může jít například o odmítnutí uvolnit tělocvičnu pro jinou třídu, uvolnit místo v lavici nebo pomoci handicapovanému spolužákovi.
- **Fyzická pasivní přímá agrese** – jedná se o fyzické bránění někomu v dosažení jeho cílů, může se jednat například o ničení školních pomůcek, které jsou potřeba při dosažení cíle nebo ničení skoro dokončených výrobků.
- **Verbální aktivní nepřímá agrese** – jedinec šíří nepravdivé pomluvy za účelem ublížit někomu jinému, jde o mírné psychické ubližování (pomlouvání jeho účesu, oblečení, chování), do této typologie patří posměch nebo záměrně špatné napovídání spolužákovi či drobné posměšky a legrácky díky, kterým se žák necítí v kolektivu dobře.
- **Verbální aktivní přímá agrese** – tento typ agrese se ve školství vyskytuje nejčastěji, jedná se o slovní ponižování nadávky, urážky a znevažování.
- **Verbální pasivní přímá agrese** – jedná se o naprosté ignorování jedince, druhý odmítá odpovědět i na pozdrav, pokud má jedinec výsadní místo v kolektivu, může způsobit i to, že se s napadeným nikdo nebaví a je úplně vyloučen z kolektivu.
- **Verbální pasivní nepřímá agrese** - často objevovaná agrese ve školním prostředí, jedná se o nezastání se někoho, kdo je obviňován nebo nespravedlivě trestán (Martínek, 2015).

1.3 Záškoláctví

Dalším z jevů rizikového chování je záškoláctví, které v dnešní době patří mezi nejzávažnější problémy základního a středního vzdělávání. Podle Vágnerové (2005) je záškoláctví úzce spjato s negativním přístupem ke škole, špatným prospěchem jedince, šikany nebo nepřijetím kladných hodnot ve vzdělávání.

Záškoláctví lze tedy vystihnout jako celek určitého obranného chování vyhnout se špatným situacím ve škole.

Martínek (2009) definuje záškoláctví jako: „*záměrné zameškávání školního vyučování, které žák vykonává bez vědomí rodičů a z vlastní vůle.*“ Záškoláctví dělí do dvou skupin:

- 1. Impulzivní charakter** – toto jednání není předem naplánované, žák neplánuje vynechat školní docházku, reaguje impulzivně nebo odejde během vyučování, toto chování se může projevovat opakovaně a to z důvodu strachu návratu řešit již vzniklé situace.
- 2. Plánované, účelové** – toto jednání se objevuje tehdy, když se žák snaží vyhnout ústnímu, písemnému zkoušení, snaží se vyhnout předmětu, který nemá rád či vyučujcímu.

Martínek (2009) dále rozděluje záškoláctví do tří skupin a to podle příčiny:

1. Vliv rodinného prostředí.

Je jedním z nejdůležitějších faktorů, které dítě ovlivňuje a působí na něj od raného věku. Ovlivňuje dítě v utváření jeho osobnosti, životnímu stylu, v názorech a utváří jeho vlastnosti. Pokud se dítě v rodině necítí dostatečně podporováno a necítí zájem ze strany rodičů, může docházet k tomu, že si dítě myslí, že si může dělat co chce. Avšak naopak, pokud je dítě přehnaně kontrolováno a je na něj vyvíjen velký nátlak ze strany rodičů, a to ve směrech profesních a ekonomických aktivit, může se dítě přiklánět k partám, jejichž zájmem bývá i záškoláctví.

2. Trávení volného času a vliv party.

Nejen rodina je důležitou součástí života dítěte. Dítě může vyrůstat ve fungující rodině a nemusí, ale v jeho životě dochází k tomu, že je ovlivňován jeho vrstevnickou skupinou, ve které se právě nachází. Toto chování zahrnuje jeho způsob vzhledu, postoje ke škole, způsob vyjadřování, druh hudby, který poslouchá. Party, ve kterých se jedinci nacházejí, se

mohou vymykát běžným sociálním normám, a dochází tam k rizikovému chování (alkohol, agresivní chování, návykové látky).

3. Negativní vztah ke škole.

Škola je místo, kde žák tráví skoro celý den. Je to místo, kde získává dovednosti a vědomosti. Pokud je vztah žáka ke škole kladný, nemá žádný důvod k útěku z tohoto místa, avšak žáci, kterým se ve škole nedaří, tam mohou získat pocit méněcennosti, kterému se snaží utéct, a proto volí tuto cestu. Ve vyšších ročnících se u dětí, které mají mimořádné schopnosti a vědomosti, může objevit motiv k útěku ze školy strach ze zesměšňování.

Záškoláctví je často spojeno s aktivitami, které jsou nežádoucí pro zdravý životní styl jedince. Objevují se případy, kdy se žáci vymlouvají a obhajují své líné chování výmluvami (např. že jim spolužáci nebo učitelé ubližují), chtějí tak omluvit své úteky od povinností a vykonávání mimoškolních aktivit v době vyučování. Také se můžeme setkat s takzvaným skrytým záškoláctvím, kdy rodiče vědomě omlouvají dítě z vyučování z důvodu nemoci a přitom jsou na finančně výhodné dovolené během roku. U záškoláctví je důležité přikládat váhu počtu zameškaných hodin, jaká je jejich frekvence a jestli jsou důvody zameškávání skutečné. Doporučuje se proto řešit záškoláctví až od určitého počtu neomluvených hodin (Vališová, Kasíková 2010).

Nejen Martínek, ale i Kyriacou (2005) rozděluje záškoláctví do kategorií:

1. **Útěk ze školy** – v tomto případě jsou žáci přítomni během zápisu do třídní knihy a opouští budovu školy jen na krátký čas.
2. **Záškoláctví s vědomím rodičů** – rodiče ví, že žák nenavštěvuje školu a, že k tomu nemá žádný důvod např. dovolená v zahraničí, pomoc v práci.
3. **Pravé záškoláctví** – v tomto případě rodiče neví o tom, že žák nenavštěvuje školu.
4. **Záškoláctví s klamáním rodičů** – tento typ nejvíce užívají žáci, kteří vědí, že jim rodiče uvěří, když jim řeknou, že je jim špatně, rodič pak napíše dítěti omluvenku.

1.4 Vandalismus

Jedná se o individuální nebo kolektivní násilí, které se projevuje záměrně za účelem nedůvodně něco zničit. Nejčastěji se toto chování objevuje u adolescentů, pro které se tento typ chování může stát formou zábavy nebo odreagováním. Používá se jako nástroj ke

zničení za účelem získání prestiže ve skupině nebo k pouhé radosti ze zničení. Může se také jednat o nástroj k přesměrování agrese na dostupné cíle. Jednou z nejčastějších motivací něco zničit, je na sebe upozornit.

Rozlišujeme šest druhů vandalismu:

1. **Zlostný vandalismus** (zaměřen na střední vrstvy a jejich symboly).
2. **Ideologický vandalismus** (grafity na budovách).
3. **Hravý vandalismus** (tento druh je založen na soutěžení, kdo toho více zničí).
4. **Taktický vandalismus** (ničení za účelem na sebe upoutat pozornost).
5. **Mstivý vandalismus** (odplata za ublížení nebo pokoření jedince).
6. **Hrabivý vandalismus** (ničení automatů s penězi) (Bělík a kol. 2017).

Ve školním prostředí se projevuje nejčastěji ničením nebo poškozováním školního majetku nebo majetku spolužáků. Jde o cílené útoky na věci, které mají za následek zničení.

Důvody pro toto chování mohou být jakékoliv a je důležité se tímto chováním zabývat. Pokud jde přímo o cílené ničení, je potřeba použít konkrétní opatření, než, když chce ničitel na sebe jen upozornit či se vyrovnat spolužákům.

V jisté míře se toto rizikové chování vyskytuje na všech školách. Společné prostory ve škole, na jejich podobě se účastnili i žáci jsou méně ničené, než prostory školy, které jsou více hlídané. Doba, která je nejvíce riziková v četnosti vandalismu je přestávka během vyučovacích hodin nebo během odpoledního vyučování. Tomuto chování se dá zabránit například dozorem dospělého, protože většina jedinců si nedovolí ničit majetek za přítomnosti dospělého nebo za použitím kamerového systému, avšak tato metoda není úplně vítána Úřadem pro ochranu osobních údajů. Vandalismu můžeme také předcházet určitými zorganizovanými aktivitami o přestávkách. Pokud žáci ničí předměty ve svém okolí záměrně, měli by být poučeni od svých učitelů a policejních preventistů o následcích svého jednání.

Dětem by měla být vštěpována hodnota majetku, který ničí např. budou muset zničené věci opravit nebo nahradit novými. U dětí, které jsou nenapravitelné, by měly být zdůrazněny následky za jejich chování a to například ve finanční výši, nebo že se mohou dostat do problému se zákonem. Tento způsob by měl u dětí zastrašit jejich sklony k vandalismu nebo je aspoň přesvědčit o špatnosti tohoto chování (Sochůrek, 2001).

1.5 Spektrum poruch příjmu potravy

Jednou z důležitých kapitol v dospívání je i problém spojený se stravovacími návyky. Pokud tedy hovoříme o problémech spojených s tělesným zdravím, jedním z nejnápadnějších chování je právě spektrum poruch příjmu potravy. Tyto problémy jsou spojeny nejvíce s mentální anorexií a bulimií. Mentální anorexie je nemoc, která je způsobena psychicky (duševně), anorexie se projevuje odmítáním jídla a špatným smýšlením o svém těle. U bulimie hovoříme o záchvatovém přejídání a následném vyprazdňování žaludku spojeném s pocitem viny a to za pomoci zvracení. S tímto typem rizikového chování se častěji setkáváme u dívek. Poruchu příjmu potravy z velké části doprovázejí i další typy rizikového chování jako například užívání alkoholu, drog nebo sebepoškození. (Nielsen Sobotková a kol, 2014).

Obě tato onemocnění jsou si velmi podobná, u obou jde o dosažení štíhlosti a to způsobem takového omezování, kdy je energetický příjem menší než energetický výdej, strach z nadbytku váhy a nadměrné věnování pozornosti jídlu, vzhledu a váze. (Krch 2002).

1.6 Závislostní chování

Dle Nielsen Sobotkové a kol 2014 je: *„rizikové chování v adolescentním věku je nejvíce zastoupeno právě konzumací alkoholu, kouřením cigaret a zkušenostmi s drogami, zejména s marihuanou. Toto rizikové chování je dále spojeno například s typem vrstevníků a se způsobem trávení volného času“.*

Do návykových látek nepatří jen nelegální návykové látky jako například užívání halucinogenů, užívání kanaboidů, psychofarmatik, opiátů a těkavých látek, zařazují se zde i legální návykové látky jako je užívání alkoholu a kouření tabáku. Časté nebo opakované užívání těchto látek vede k závislosti.

Charakteristikou syndromu užívání návykových látek je často silná touha, která je až přemáhající a nutí nás brát alkohol, tabák nebo psychoaktivní látky. U jedinců, kteří trpí nebo trpěli závislostí, dochází častěji k návratu po době abstinence a objevují se u nich rysy syndromu rychleji než u jedinců, kteří závislostí netrpí.

Diagnóza závislosti by se měla stanovit až tehdy, pokud dojde u jedince ke třem nebo více z následujících jevů:

- **Tělesný odvykací stav** – jedinec se snaží bráním látky snížit nebo utlumit bolesti, ke kterým dochází při odvykacím stavu nebo se snaží vyvolat příznaky při brání této látky.
- **Silná touha, pocit povzbuzení** – při užívání látky.
- **Problémy v sebeovládání** – jde o potíže při užívání látky a to pokud jde o začátek, ukončení nebo množství látky.
- **Průkaz tolerance k účinku látky** – tělo jedince si vyžaduje vyšší dávku, aby se dokázalo náležitě uvolnit (od původně malé dávky) například u užívání alkoholu nebo v závislosti na opiátech, jedinci musí brát denně mnohem větší množství.
- **Pokračování v užívání i přes zjevný důkaz škodlivých následků** – depresivní stavy vyplývající z nadměrného užívání látek, toxické poškození myšlení, onemocnění jater způsobené nadměrným pitím.
- **Zanedbávání jiných zájmů nebo potěšení** – jde o zvýšené množství času u získání nebo užívání psychoaktivní látky (Nešpor, 2013).

2 KLIMA ŠKOLY

V meteorologii klima znamená podnebí, dlouhodobý stav určitého počasí. Tím se klima liší od atmosféry ve třídách, která je situační a krátkodobá. Jako příklad můžeme uvést dobrý vztah učitele a žáka, kdy během nějaké kázeňské situace může klesnout jeho oblíbenost, ale protože to netrvalo dlouhodobě, nebyly parametry vztahu narušeny (Čapek, 2010).

Touto oblastí se zabývá autor Čapek (2010), který definuje klima školy jako: „*Souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků vzdělávání v dané škole, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho jejich vzájemná komunikace a sociální vztahy, stejně tak jejich vnímání prostředí, prožitky a emoce a další sociální a psychické procesy, které děje v této škole vyvolávají.*“

Ježek (2003): „*Školní klima může znamenat prakticky cokoli ve škole, co je nehmotné a prostupuje to celou školu.*“ Klima školy lze měřit především rozhovorem s vybranými účastníky nebo provedením dotazníkového šetření. Mnoho napoví i pozorování tříd, hraní her nebo zapojování projektivních technik (Čapek, 2010).

Mareš (2005) se na klima školy dívá z dlouhodobého hlediska, kam patří normy a představy o tom jak uskutečňovat společné cíle.

Účastníky jsou především žáci či studenti a pedagogický sbor jako hlavní tvůrce. Jak již bylo zmíněno, nezaměřujeme se na velikost a parametry třídy, ale zajímá nás, jak se žáci ve třídě cítí a zda do školy chodí rádi (Čapek, 2010). Důležité je vědět, jak klima školy vnímají samotní aktéři (žáci) dané školy. Toto zahrnuje dlouhodobé vnímání, hodnocení, postupy, prožívání a reagování všech na to, co se ve škole děje, co se odehrálo nebo co se má stát v blízké budoucnosti.

V rámci klimatu školy můžeme rozlišovat krajní typy:

- 1. Uzavřené klima školy (negativní)** – zde převládá nechuť v pedagogické práci, vzájemná nedůvěra, lhostejnost ke studijním nebo pracovním výsledkům, ředitel je lhostejný, nejeví zájem o své podřízené, nedovede ocenit dobrou práci.
- 2. Otevřené klima školy (pozitivní)** – učitelé jsou zapálení do své pedagogické práce, panuje zde otevřenost a důvěra, ředitel školy jde podřízeným osobním příkladem, spolupracuje s nimi, pravidla chodu školy jsou stálá a jasná (Tematická metodická zpráva č. 6: Klima školní třídy, 2020).

Každé prostředí školy se specificky projevuje jinak. Jeho vybrané projevy jsou prožívány, vnímány, hodnoceny, definovány, popisovány učiteli, žáky a rodiči, veřejností a školními inspektory, kteří již podávají informace o školním klimatu ve svých zprávách.

Musíme však myslet na to, že každý jedinec hodnotí školní klima a prostředí odlišně. Jako příklad můžeme uvést vykřikování žáků v hodinách. Pro některé to značí nekázeň, malou autoritu k učiteli, neuspořádané vyučování. Pro jiné to může znamenat spontánnost, aktivitu, pracovní nadšení, nebo i to, jak vnímají učitelé prostor a prostředí školy a jejich vzájemné vztahy s ředitelem, kolegy a žáky. U zjišťování školního klimatu by se proto měl brát zřetel na všechny názory jedinců, různých skupin respondentů – žák, učitel, rodič, provozní zaměstnanec, ředitel školy, školní inspektor apod.

2.1 Znaky pozitivního klimatu

Grecmanová (2008) uvádí, že na znaky pozitivního školního klimatu je potřeba nahlížet ze všech stran zúčastněných. První skupinou jsou žáci, u nichž radíme umožnění samostatného učení, které jim přináší radost. Žák by si měl být jistý, že je přijímán, mělo by mu být umožněno zažívat úspěch, měl by mít pocit, že přístup k němu je spravedlivý a také dát mu možnost podílet se na vytváření školního života jako vlastního životního prostoru.

Za pozitivní znak školního klimatu učitelé uvádí, že škola by měla být místem, kde se dobře spolupracuje se všemi členy, kde se dobře vyučuje a je zaměstnancům umožněno prožívat pocit sounáležitosti s dalšími kolegy, při práci být samostatný a mít možnost seberealizace. Důležitou stranou jako také rodiče, kteří se nepřímou účastí klimatu školy, ale hodnotí ho na základě hodnocení přístupu učitelů, jak jsou spravedliví při hodnocení žáků, jak s nimi pracují, jestli mají profesní schopnosti a jestli umí žáky správně motivovat (Grecmanová 2008).

Mezi ideální kritéria pozitivního klimatu můžeme z pohledu žáků zařadit podporu rozvoje osobnosti, jistotu toho, že žák bude akceptován a je k němu přistupováno spravedlivě. Dále individuální požadavky na jednotlivce podle jejich schopností nebo možnost zažít úspěch.

Z pohledu učitelů má pozitivní klima školy tyto znaky: pocit svobody v práci, pocit seberealizace, učitel na svém pracovišti rád spolupracuje se svými kolegy, dobře učí a spolupracuje s žáky a rodiči, má pocit sounáležitosti s kolegy, je úspěšný ve svém oboru a má možnost prožívat citový soulad.

Z pohledu rodičů jsou znaky pozitivního klimatu následující: individuální podpora dítěte, kvalifikovanost (odborná, výchovatelská) učitelů, citlivé, spravedlivé hodnocení a zacházení s jejich dětmi, lidský přístup učitelů.

Veřejnost pohlíží na znaky pozitivního klimatu školy následovně: žáky musí připravit k úspěšnému vstupu do světa práce, k zodpovědnému chování, udržování pracovních a sociálních cností (Tematická metodická zpráva č. 6: Klima školní třídy, 2020)

2.2 Klima třídy

Klima třídy tvoří všichni aktéři dané třídy. Třída je brána jako celek a za všechny aktéry jsou považováni žáci, ať už jsou výrazní nebo naopak nejsou. Dále ti, co stojí mimo, ale i vůdci různých skupin. Během vyučování se dalším aktérem třídního klimatu stává i daný vyučující, který se právě nachází ve vyučování.

Znaky školního klimatu třídy:

- **Skupinové** – všichni aktéři v dané třídě mají stejný názor na klima.
- **Sociálně sdílené** – založené na zážitcích aktérů, na diskuzi s rozdílnými názory, podoba klimatu se upřesňuje a vyjevuje na názorech, které jsou společné a v kterých se aktéři rozcházejí.
- **Sociálně konstruované** – vzniká debatováním žáků nejen mezi sebou, ale také debatováním s učiteli a rodiči.
- **Širší sociální kontext** – na klima školy má vliv umístění školy, kde sídlí vesnice, město, krajské město a také jací žáci školu navštěvují

Tyto znaky Ježek (2003) definuje: „*Vymezení okruhu lidí, jejichž pohled na klima nás zajímá, může mít podobu prosté volby, zda nás zajímá klima školy, třídy apod. z pohledu žáků, učitele/ů, vedení, rodičů apod. Jakmile se však rozhodneme pro jakoukoli jednotku zahrnující více jedinců, pak musíme začít uvažovat o tom, jakým způsobem nalézt mezi individuálními výpověďmi jedinců to, co je jim společné. Musíme si zároveň zdůvodnit, proč se domníváme, že zde opravdu existuje smysluplný průnik, který bychom mohli nazývat klimatem. Rozdat ve škole dotazníky a odpovědi respondentů zprůměrovat v žádném případě takovým zdůvodněním není.*“

Do klimatu třídy zahrnujeme i tři další termíny a to:

- 1) Sociální klima – tento termín zahrnuje dlouhodobé jevy, které jsou i po uplynulé době typické pro konkrétní třídu a učitele. Vytváří je žáci ve své třídě, ať jsou to jednotlivci, skupinky kvůli, kterým se třída rozpadá, ale také jednotlivý učitelé nebo sbor učitelů na dané škole. Sociální klima ovlivňují i další jevy.
- 2) Prostředí – nejde jen o žáky a učitelé, ale také o neživé věci jako například výzdoba třídy. Tento termín se týká i jiných aspektů, ne jen sociálně-psychologických. Můžeme sem zařadit například řešení učeben, jejich vybavení, rozmístění nábytku, velikost, uspořádání pracovních míst pro učitele a žáky, rozmístění ovládacích prvků v učebně, estetické, hygienické a akustické.
- 3) Atmosféra – vyjadřuje krátké trvání a vysokou proměnlivost, tento termín se ve třídách mění hodně rychle, často netrvá déle než jen pár vyučujících hodin. Můžeme uvést například atmosféru před testem nebo zkoušením, o přestávkách, o odpoledním vyučování, po rvačce spolužáků apod.
- 4) Účast – příležitost pro žáky a studenty ke komunikaci (svobodné kladení otázek) realizace aktivit, které umožňují zapojení žáka a rozhodování.
- 5) Účelnost – dává důraz na užitečnost a užitnost vzdělání každé aktivity, vědět proč je důležitá motivace k práci ve škole.
- 6) Standardy – soubor norem, cíle jakých by měl každý dosáhnout, avšak ne po výkonnostní stránce, ale postojové.
- 7) Zájem o vzdělávání – základní cíl práce učitelů, může se prohlubovat různými způsoby, včetně popularizace vlastního předmětu. Tato složka musí mít dvě strany, protože i žák musí mít zájem.
- 8) Odpovědnost – plnění úkolů, pocit odpovědnosti, zapojení do školní práce, dosažení a zviditelnění úkolů a toho do čeho věnujeme úsilí.
- 9) Bezpečnost – nenachází se tam žádné psychické a fyzické násilí nebo jiné formy stresujících faktorů.
- 10) Očekávání úspěchu – jde o očekávání žáka, že dosáhne úspěchu, plní si dobře své povinnosti a zadané úkoly a překračuje své hranice.

11) Nestrannosti – nenachází se zde žádné zvýhodňování, nadržování a nespravedlivost. (Tematická metodická zpráva č. 6: Klima školní třídy, 2020).

Pedagog by se měl zaměřovat na ty aspekty, které utváří klima a které může nejvíce ovlivnit. Do školního klimatu třídy můžeme zařadit ještě několik důležitých bodů a to jsou:

- Konflikty mezi žáky – jde o rvačky, konflikty a spory mezi žáky, tohle může zacházet až do šikany.
- Spokojenost ve třídě – pohodová nálada, spolužáci spolu fungují v míru bez konfliktů.
- Obtížnost učení – nechut' k učení, žáci nemají motivaci učivo je obtížné a nezajímavé, velké nároky od učitelů.
- Soutěživost ve třídě – prožívání neúspěchu ve třídě, soutěživost mezi žáky, touha po vyniknutí ve třídě.
- Soudržnost třídy – vztahy mezi žáky ve třídě, přátelské a nepřátelské
- Pořádek při výuce – spolupráce žáků s vyučujícím, kázeň při výuce.

Petlák (2006) uvádí, že vyučovací klima a klima třídy není možné oddělovat. Klima třídy ovlivňuje i klima výuky a takto i naopak. Všechny tyto vztahy mezi spolužáky, jako je například komunikace, ovlivňují sociálnost klimatu třídy. (Čapek, 2010)

3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Právě děti školního věku spadají do této oblasti nejvíce, a to proto, že jsou lehce ovlivnitelné společností a jejími trendy. Na základních školách by měl být kladen větší důraz na to, jak předcházet projevům rizikového chování. Prevenci z oblasti medicíny definuje Kraus (2005) následovně: „*soubor sociálních a zdravotních opatření s cílem předcházet poškození zdraví, vzniku nemocí a trvalých následků z nich*“ a také z oblasti občanského práva, kde zmiňuje „*činnosti soudu s cílem předejít konfliktům, aby nemusely být řešeny rozhodnutím soudu.*“

V této diplomové práci popisujeme prevenci rizikového chování na školách a školských zařízeních u dětí a mládeže. Ač můžeme definovat různé terminologie, které vymezují prevenci v jednotlivých vědách, pořád neexistuje žádná hranice, vymezující prevenci ve zdravotnickém a školském prostředí nebo prevenci kriminality. Proto je důležité si hned ujasnit, o jakou primární prevenci rizikového chování jde (sociologie, psychologie, pedagogika) a současně i mezi sektory, které vytváří koncepční programy v různých liniích (sociální, školství, zdravotnický). (Miovský, 2010)

Miovský považuje za prevenci rizikového chování: „*jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.*“ (Miovský, 2010)

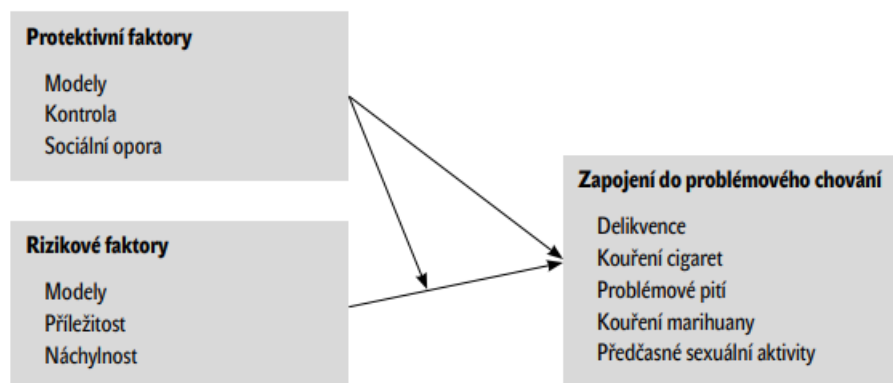
Do primární prevence rizikového chování můžeme zařadit dva druhy prevence, a to **specifickou** a **nespecifickou**. Za specifickou prevenci považujeme aktivity, kterými jsou preventivní programy a aktivity, které jsou zaměřeny na konkrétní formy rizikového chování a jsou cíleně zaměřeny na určité skupiny (MŠMT, 2005). Specifickou prevenci můžeme dělit do tří skupin, ve kterých je realizována. Jedná se o úroveň závislosti (v tomto je definována intenzita programu), jaké jsou používány nástroje a jaké prostředky. V podstatě definujeme tři úrovně prevence:

- **Selektivní primární prevence** – zaměřena na skupiny, u kterých je větší pravděpodobnost výskytu rizikového chování, než u jiných skupin, pracujeme spíše s menšími skupinami a jednotlivci.
- **Všeobecná primární prevence** – zaměřena na děti a mládež, bez rozdílu na méně nebo více rizikové skupiny, jediné co zohledňuje je pouze věková kategorie

a popřípadě sociálními nebo jinými faktory. U této prevence se jedná o programy pořádané ve skupinách. Do této kategorie můžeme zařadit například preventivní program EUDAP.

- **Indikovaná primární prevence** – zaměřuje se na jedince, kteří byli vystaveni jevům rizikového chování, nebo je působení tohoto chování výrazně ovlivnilo. Snaží se zachytit problém v jeho raném stádiu, co nejlépe ho posoudit a vyhodnotit potřebnou pomoc a co nejdříve zahájit intervenci. (Galla et al, 2005).

To, jak jedinec vnímá svoji hodnotu, ho motivuje k takovému jednání, které nenaruší jeho sebehodnotu. Pokud je narušena sebehodnota jedince, a to například ve formě ponížení nebo trestu, jedinec se bude snažit takovému jednání vyhnout. Bereme v úvahu tři typy vztahu a to mezi rizikovými, protektivními faktory a problémovým chováním: nepřímé efekty protektivních faktorů, přímé faktory rizikových faktorů a působení rizikových faktorů.

Obr. č. 2 | Model efektu protektivních a rizikových faktorů (Jessor et al., 2003, str. 332)

Obrázek 2 Model protektivních a rizikových faktorů

Zde můžeme vidět, že vztah s protektivními a rizikovými faktory není vždy protikladný. Působení rizikových faktorů, které obsahuje nízkou míru protektivních faktorů a obráceně.

3.1 Tři skupiny prevence

Prevenci dělíme do tří skupin. Jako první je primární prevence. Další je sekundární prevence a poslední skupinou je prevence terciální.

Primární prevence

V této prevenci jde hlavně o to, aby vůbec nedocházelo k rizikovým jevům. Její začátek by

měl být již u dětí předškolního věku a také by měla být ve školních osnovách. Jako příklad této prevence je třeba výchova k rodičovství a školní výchova ke zdravému životnímu stylu (Juráková 2000). U primární prevence máme na mysli veškeré aktivity realizované s cílem předejít rizikovému chování, případně minimalizovat jeho negativní dopad.

Konkrétní skupinou na kterou je cíleno jsou děti, mládež a mladí dospělí. Tato oblast je vázaná na síť škol a školských zařízení, institucí a služeb s nimi úzce spojených. Na primární prevenci můžeme nahlížet i jako na jádro preventivních programů, protože zahrnuje nejpočetnější skupiny vůbec.

Dalšími resorty, které zasahují do primární prevence jsou: Ministerstvo vnitra a Ministerstvo zdravotnictví, kteří se částečně podílejí na přípravě preventivních programů v rámci primární prevence. Rozhodující slovo má však vždy Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, toto pak platí i naopak.

Ve školní prevenci aktivně spolupracuje MŠMT, která metodicky vede a koordinuje školské koordinátory tvořené z odborů školství, mládeže a tělovýchovy, školní metodiky, metodiky prevence. MŠMT v oblasti prevence zodpovídá hlavně za následující činnosti:

- Kontrola a vyhodnocování programů ESF, administrace.
- Přijímání opatření k efektivní primární prevenci na základě analýz a realizovaných evaluací.
- Řízení poradních orgánů v rámci školy a dalších skupin.
- Certifikace odborných vedení programů primární prevence u rizikového chování.
- Koordinace, spolupráce a organizace pořádání pracovních setkání s metodiky prevence, školskými koordinátory a pracovníky, kteří působí v této oblasti.
- Koordinaci, obsah a koncepci v oblasti primární prevence rizikového chování v působení školství u dětí a mládeže.
- Příprava a zpracování koncepčních a metodických materiálů, které souvisí s problematikou primární prevence.
- Plnění úkolů, které vyplývají z vládních strategií, usnesení a koncepcí.
- Příprava materiálu, která se zabývá přímo danou problematikou.

Dále také se také MŠMT podílí a zabezpečuje administraci, vyhodnocování a kontrolu programů ESF v dané oblasti, spolupráci s dalšími organizacemi, schvalování a posuzování

školních tisků, přípravu podkladů a návrhů k projednávání, následnou realizaci úkolů, které vyplývají z přijatých usnesení, vyhodnocování výsledků a zadávání úkolů, spolupráci v primární prevenci, spolupráci s profesními sdruženími, nevládními neziskovými organizacemi, poradními orgány vlády a s veřejností (internetový zdroj: MŠMT vzdělávací, sociální programy prevence).

Sekundární prevence

Sekundární prevence má za úkol zabránit a eliminovat riziko u rozvinutého jevu rizikového chování u skupin a jedinců například, že budou páchat trestnou činnost.

Je rozdělena do těchto tří skupin:

- k jedinci,
- ke skupině,
- k sociálnímu prostředí.

Poskytovatelem této prevence jsou nízkoprahová centra, krizové telefonní linky, poradenská zařízení, školy a krizové telefonní linky (Bělík, Hoferková, 2018)

Terciální prevence

Tato prevence se zaměřuje na jedince, kteří jsou narušení o začlenění do společnosti. Snaží se zmírňovat rizika, již existujících problému. Snižování a eliminování rizik je finálním a stěžejním cílem prevence. Dalším důležitým úkolem je také ochrana co nejvíce jedinců před rizikovými jevy (Bělík, Hoferková, 2018).

3.2 Primární prevence ve školství

Ve škole za preventivní programy, poradenské služby a prevenci zodpovídá ředitel školy. Výchovný poradce, školní speciální pedagog, školní psycholog a školní metodik prevence zabezpečují samotné aktivity primární prevence (Zapletalová, 2010)

Výchovný poradce na školách zajišťuje poradenskou a metodickou činnosti, která se zaměřuje na problematiku a zařazení žáků se speciálními potřebami (Zapletalová, 2010).

Aktivity, které výchovný poradce zajišťuje, jsou rozděleny do pěti okruhů:

- výchova a vzdělávání žáků se speciálními potřebami,
- péče o žáky s neprospěchem,

- péče o žáky nadané,
- řešení problémů v oblasti školství,
- řešení problémů spojené se školní docházkou,
- kariérové poradenství (Bělík, Hoferková, 2008).

Školní metodik prevence poskytuje poradenskou činnost v oblasti rizikového chování. Jednou ze základních podmínek u vykonávání této profese je mít vystudované pedagogické vzdělání a absolvování studia specializovanému k vykonávání této činnosti. Pro vykonávání činnosti je potřeba, aby bylo zajištěno odpovídající zázemí a prostory ke konzultaci s žáky a rodiči. Důležitost školního metodika prevence vnímáme jako přínos a to, když je ve stálém a pravidelném kontaktu se žáky (Skopalová, Janiš, 2017).

Jeho koordinační a metodická činnost, zajišťuje prevenci rizikového chování za pomoci minimálního preventivního programu. Organizuje a vytváří besedy o preventivním programu s různými organizacemi a externími pracovníky. Většinou se jedná o zaměstnance neziskových organizací, policie, záchranné složky, hasiče a další jiné profese, které se zabývají prevencí v oblasti rizikového chování agrese, šikany, vandalismu, poruchy příjmu potravy apod. (Bělík, Hoferková, 2016)

Administrativní činnosti, diagnostiku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, monitoring výsledků vyšetření žáků a anamnézu žáků zajišťuje **školní speciální pedagog** (Bělík, Hoferková, 2018).

Školní psycholog a jeho přítomnost ve školách se odvíjí od velikosti školy, jeho úkolem je vykonávat na školách konzultační, poradenskou a intervenční činnosti, ty jsou rozděleny do následujících oblastí – plánování, intervenční činnosti, poradenské, konzultační, depistážní činnosti, a diagnostická (Bělík, Hoferková, 2018).

Minimální preventivní program je dokumentem, který se zaměřuje na vedení žáků k zdravému životnímu stylu, podpoře jejich sociálního a osobnostního rozvoje a dobrého klima ve škole. Je součástí výchovně – vzdělávacího programu školy, který vychází z ŠVP, školního řádu a RVP.

Je zaměřen na dlouhodobé a krátkodobé cíle v prevenci rizikového chování. Je založen na různorodosti forem preventivní práci se žák a podpoře vlastní aktivity žáků. Program předpokládá, že se do něj budou zapojovat pedagogové a budou spolupracovat s externími pracovníky v oblasti psychologické a sociální oblasti a v neposlední řadě se počítá i se

spoluprací s rodiči žáků, která je ve většině oblastí programů nezbytná.

Hlavní cíle minimálně preventivního programu jsou následující:

- motivovat žáky k využití volného času,
- rozvíjet profesní růst žáků,
- co nejvíce minimalizovat předčasné odchody žáků,
- vytvořit efektivní podmínky pro řešení problémů,
- lepší spolupráci s rodiči
- posiluje oblasti prevence rizikového chování
- vede žáky k zdravému životnímu stylu
- upevňuje třídní kolektiv a vztahy mezi učiteli a žáky (Miovský a kol., 2015).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

Diplomová práce je zaměřena na míru výskytu rizikového chování u žáků I. stupně, konkrétně 4. a 5. tříd městských a vesnických základních škol. Usilujeme o zjištění rozdílu vyššího výskytu projevů rizikového chování. Pro výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní design výzkumu, založený na sběru dat za pomoci dotazníkového šetření.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit jaké jsou nejčastější projevy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd městských a vesnických škol.

Dílčí cíle:

1. Zjistit, jaké konkrétní typy rizikového chování se vyskytují u žáků 4. a 5. tříd na vybraných městských a vesnických školách.
2. Zjistit, jak se liší míra výskytu rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd mezi vybranými městskými a vesnickými školami.
3. Zjistit, jak probíhá prevence rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd na vybraných městských a vesnických školách.

4.2 Výzkumné otázky

Na základě výzkumných cílů byly stanoveny výzkumné otázky. Za pomoci dotazníkového šetření se pokusíme zodpovědět na výzkumné otázky, proto jsme zvolili pro výzkumné šetření deskriptivní otázky ve znění:

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké typy projevů rizikového chování se nejčastěji vyskytují u žáků 4. a 5. tříd, na vybraných městských a vesnických školách?

Dílčí otázky:

1. S jakými konkrétními typy rizikového chování mají žáci 4. a 5. tříd vybraných městských a vesnických škol zkušenosti?
2. Jaké jsou rozdíly v rámci zkušeností s projevy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd mezi vybranými městskými a vesnickými školami?

3. Jakou roli hrají realizované preventivní programy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd na vybraných městských a vesnických školách?

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem byli žáci 4. a 5. tříd základních škol ve městě a na vesnici. Jednalo se o žáky základních škol v okolí Přerovska. První dvě základní školy, které byly zařazené v rámci města, byly v Přerově – Základní škola Jana Ámose Komenského a Velká Dlážka. Základní školy, které byly vybrány v rámci vesnického prostředí, byly v Horní Moštěnici a ve Vlkoši.

Celkový počet respondentů byl 225 žáků. Jednalo se o kombinaci chlapců a dívek ve věku od 9 do 11 let. V jednotlivých městských třídách se nacházelo okolo 25 žáků. Ve třídách na vesnici byl počet žáků menší. Dotazník byl dán do dvou městských a dvou vesnických základních škol.

Celkový počet dívek, které vyplňovaly dotazníky ve školách ve městě, byl 66. Chlapců bylo ve třídách o něco méně, a to 62. Celkově ze 4. ročníků vyplnilo dotazník 60 respondentů, v 5. třídách bylo celkově 68 respondentů.

Na vesnici byly počty žáků menší. Chlapců, kteří vyplňovali dotazník, bylo celkově 54, zde bylo méně dívek a to 43. Celkově vyplnilo dotazník ve 4. ročníku 55 respondentů, v 5. ročníku bylo respondentů 42.

V rámci městské základní školy byl dotazník distribuován do osmi tříd, ve vesnických základních školách byl dotazník předložen pouze čtyř třídám, z důvodu menší kapacity žáků ve škole.

Ve městě dotazník vyplňovalo 128 respondentů, na vesnici bylo respondentů méně – 97.

POČET ŽÁKŮ VE 4. a 5. TŘÍDÁCH			
	4. ROČNÍK	5. ROČNÍK	CELKEM
Město	60	68	128
Vesnice	55	42	97

Tabulka 1 Počet žáků ve 4. a 5. třídách

Do dotazníkového šetření byly tyto výše zmíněné třídy vybrány z důvodu schopnosti porozumění otázek a terminologii v otázkách použité. Terminologií rozumíme: rizikové

chování šikana, agrese, záškoláctví, vandalismus, rasismus, konflikt, autorita, návykové látky apod.

Dotazníkové šetření bylo cíleno na určitou věkovou skupinu, a proto byl použit záměrný (kvalifikovaný) výběr. Tímto souborem jsou osoby vybrány podle znaků, které jsou důležité pro daný výzkum.

4.4 Výzkumná metoda

Dotazník byl sestaven tak, aby žáci 4. a 5. tříd základních škol, byly schopni otázkám porozumět a odpovědět na ně. Sestaven byl z 22 otázek, které měly uzavřené odpovědi.

Respondenti vybírali z odpovědí nikdy – často – velmi často – nevím. Dotazník byl anonymní, respondenti uváděli jen pohlaví a název školy, ve které dotazníky vyplňovali. Dotazník byl žákům předán v tištěné podobě. Z tohoto důvodu se data začala sbírat později, protože to dříve neumožňovala situace související s pandemií Covid – 19. Bylo nutné počkat na rozvolnění vládních opatření a s nimi spojené zrušení distanční výuky.

Otázky v dotazníku byly položeny a vytvořeny tak, aby se podařilo zjistit, jaké konkrétní projevy rizikové chování se ve 4. a 5. třídách objevují, nebo s jakými žáci přichází do kontaktu, a jaká je prevence právě proti těmto projevům rizikového chování.

Na dotazník měli respondenti čas přibližně 10 - 15 minut. Žáci 4. a 5. tříd byli vybráni záměrně a to proto, že už dokáží pochopit následky této problematiky a dokáží rozeznat co je správné a co špatné. Pro sběr dat byly vybrány škálové dotazníky z toho důvodu, že jsme cílili na větší skupinu respondentů.

Žáci byli seznámeni z důvody provádění dotazníků v jejich třídě, byli ujištěni o zaručení jejich anonymity a následnému použití dotazníků v rámci výzkumného šetření diplomové práce.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Kvalitativní metoda získávání dat pomocí dotazníkového šetření. Dotazník byl vytvořen z 22 uzavřených otázek, byl anonymní a respondenti byli seznámeni s jeho dalším zpracováním.

V dotazníku byly otázky, které se týkaly konkrétních typů rizikového chování – vandalismus, záškoláctví, agrese, šikana, porucha příjmu potravy. Zahrnuta byla také otázka, která se týkala prevence nebo otázky, které zjišťovaly, zda se respondent stal obětí některého z výše uvedených jevů rizikového chování.

Díky provedeným dotazníkům jsme byli schopni posbírat větší množství dat od respondentů. Data z dotazníků byla přepsána do přehledné tabulky v Excelu, kde jsme uvedli – pohlaví, třídu, základní školu a odpověď na konkrétní otázky.

Tyto data jsme zapisovali pod čísla 1, 2, 3, 4. Pohlaví 1 – dívky, 2 – chlapci, třída – 4. ročník pod číslem 4 a 5. ročník pod číslem 5. Pro základní školy jsme měli rozdělení Dlažka – 1, Jan Ámos Komenský – 2. Pro základní školu v Horní Moštěnici bylo označení – 1 a pro Základní školu ve Vlkoši bylo označení – 2.

V Excelu byly vytvořeny dva dokumenty pod názvem město a vesnice, ze kterých jsme následně čerpali do jednotlivých grafů, abychom zjistili výsledky.

Ze získaných dat, převedených do procent, nám vzešly podklady pro realizaci popisné výzkumné analýzy a vyhodnocení dotazníkového šetření mezi žáky.

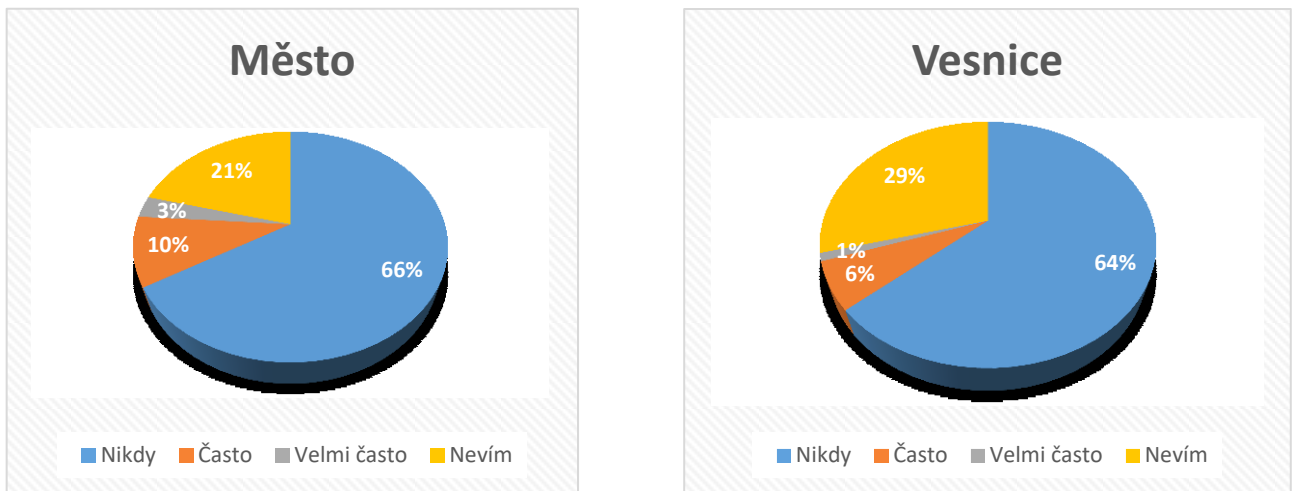
5.1 Analýza výsledků

Dotazníky byly vyhodnoceny nejprve v papírové podobě, data, která z nich vzešla, byla zanesena do přehledných tabulek v Excelu, ve kterých byly následně roztřizeny podle otázek.

Na základě těchto výsledků byla každá otázka jednotlivě rozebrána a ke každé otázce zvlášť byl vytvořený přehledný graf mířící na oblast základní školy ve městě nebo na vesnici, společně s krátkým popisem skutečností, které z dotazníkového šetření vyplynuly.

Otázka č. 1

Obviňuje často ostatní kolem sebe za svoje nevhodné chování?

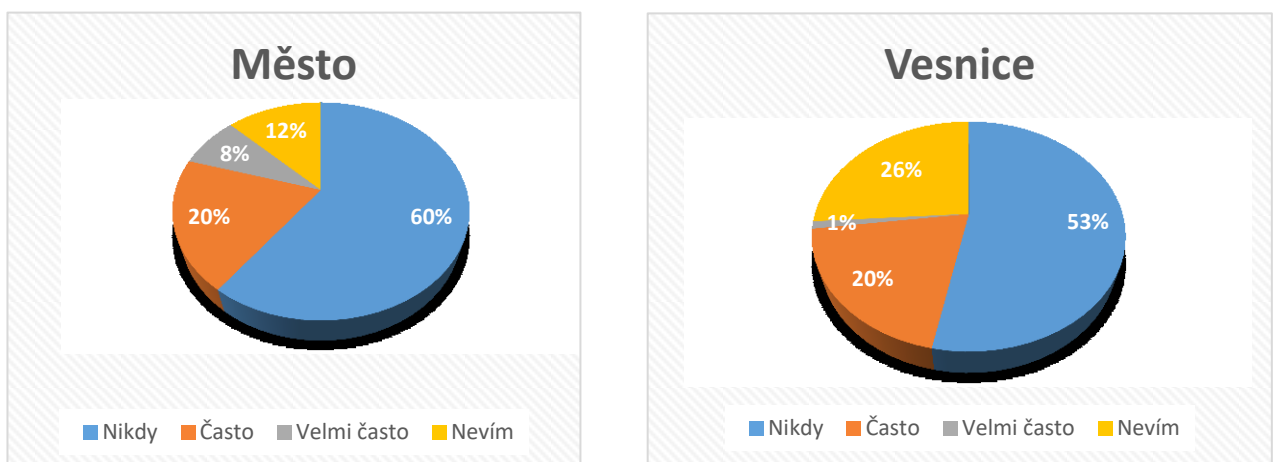

Graf 1 Otázka č. 1

Výsledky prvních dvou grafů nám ukazují, jak často žáci z městských a vesnických škol obviňují ostatní kolem sebe za své nevhodné chování. Z grafu č. 1 můžeme vyčíst, že ve městě bylo 89 (66%) respondentů a na vesnici bylo 61 (64%) respondentů, kteří odpověděli, že nemají zkušenost a nikdy se nesetkali s častým obviňováním ostatních za svoje nevhodné chování. Mírně zvýšenou zkušenost s obviňováním ostatních žáků vnímá ve městě 13 (10%) respondentů, přičemž na vesnici je tento počet o něco nižší 6 (6%) respondentů.

Otázka č. 2

Hádáš se často s autoritami, musíš mít vždy poslední slovo?

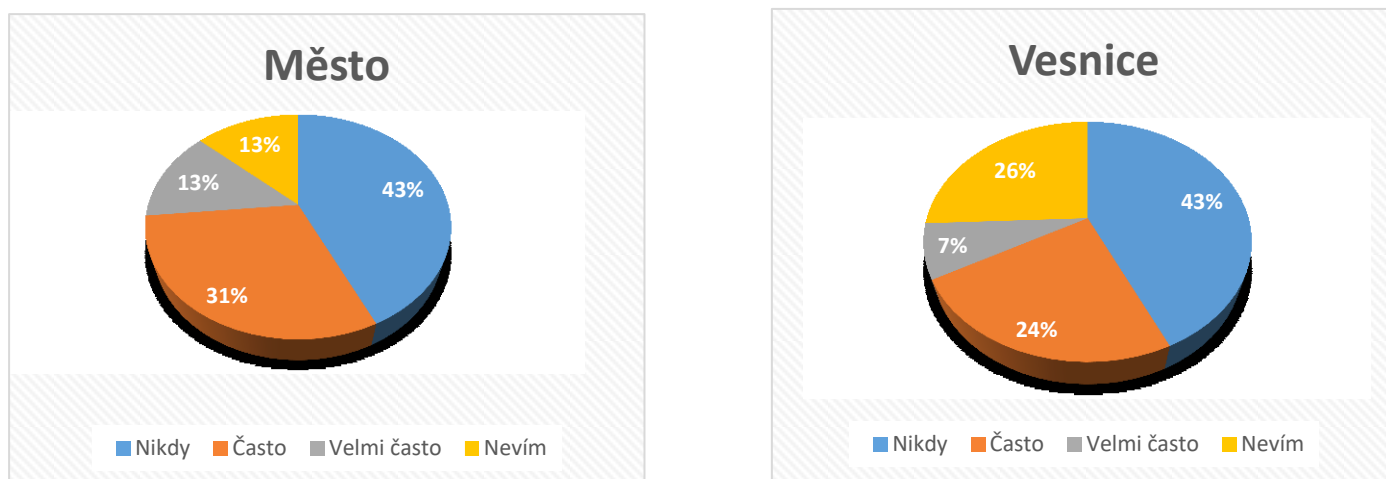

Graf 2 Otázka č. 2

Jak můžeme vidět z grafů, tak žáci městských a vesnických škol si v 77 (60%) a 51 (53%) nedovolí hádat se s autoritami, za které jsou ve školských zařízeních považováni učitelé, asistenti pedagogů, pedagogičtí pracovníci nebo další zaměstnanci školského zařízení. Ale je viditelné, že se objevují i žáci, kteří mají tendenci se a autoritami hádat nebo musí mít poslední slovo. Ve městě se jedná o 25 (20%) žáků a na vesnici 19 (20%). Zajímavé je, že se na vesnici objevil jen jeden žák 4. ročníku 1 (1%), který na tuto otázku odpověděl velmi často.

Otázka č. 3

Jsi výbušný/á a rozčilují tě často maličkosti?

Graf 3 Otázka č. 3

V rámci otázky číslo č. 3 můžeme pozorovat, že jsou žáci 39 (31%) na městských školách často výbušní a dokáží se naštvát kvůli maličkostem. Nedokáží se ovládat a je pro ně těžké se nenaštvát. S takovými dětmi je proto nutné využívat nenásilné komunikace. Takto je to i na školách na vesnici, kdy je číslo o něco menší 26 (24%), avšak stále převažuje větší část respondentů, která si umí zachovat „klidnou hlavu“ a to jak na školách ve městě 55 (43%), tak na školách na vesnici 26 (43%).

Otázka č. 4

Jsi často urážlivý/á a hádáš se spolužáky?

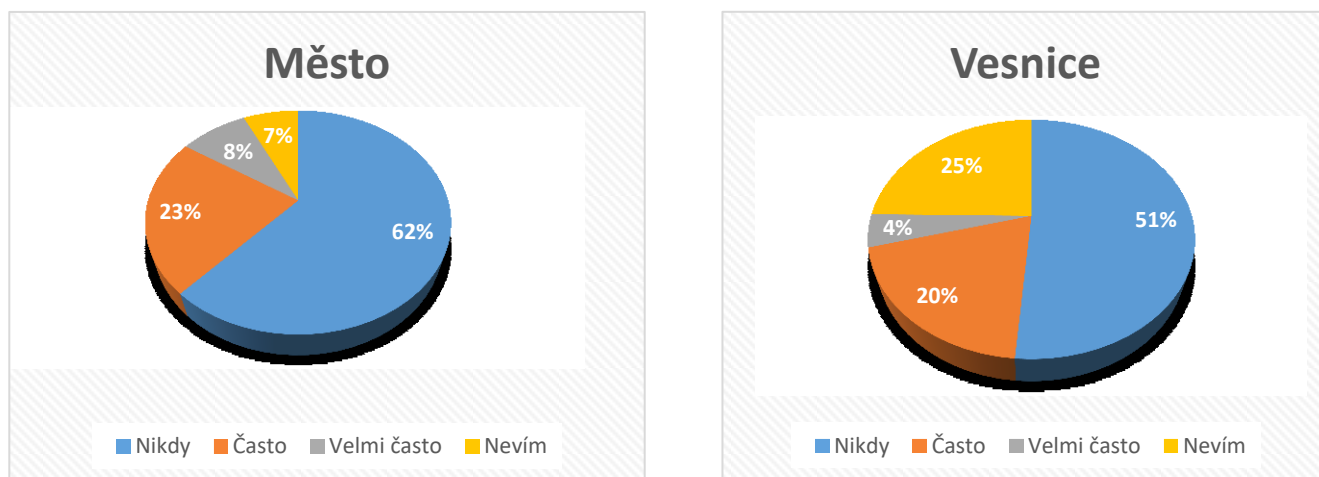

Graf 4 Otázka č. 4

Většina respondentů na základních školách ve městě odpověděla, že se často 23 (31%) nebo velmi často 10 (13%) hádají se spolužáky a jsou urážliví. V rámci vrstevnických skupin může ke konfliktům docházet běžně, protože se děti učí společně vycházet, hledat kompromisy a získávají nové zkušenosti a postupně se učí fungovat v kolektivu, což se občas neobejde bez konfliktů nebo hádek. Na vesnici převažují žáci 51 (49%), kteří se snaží nehádat se svými spolužáky, ale najdou se i žáci, 20 (27%), kteří se ke svým spolužákům často projevují výbušně a urážlivě.

Otázka č. 5

Často se vztekáš a nechceš si plnit svoje povinnosti?

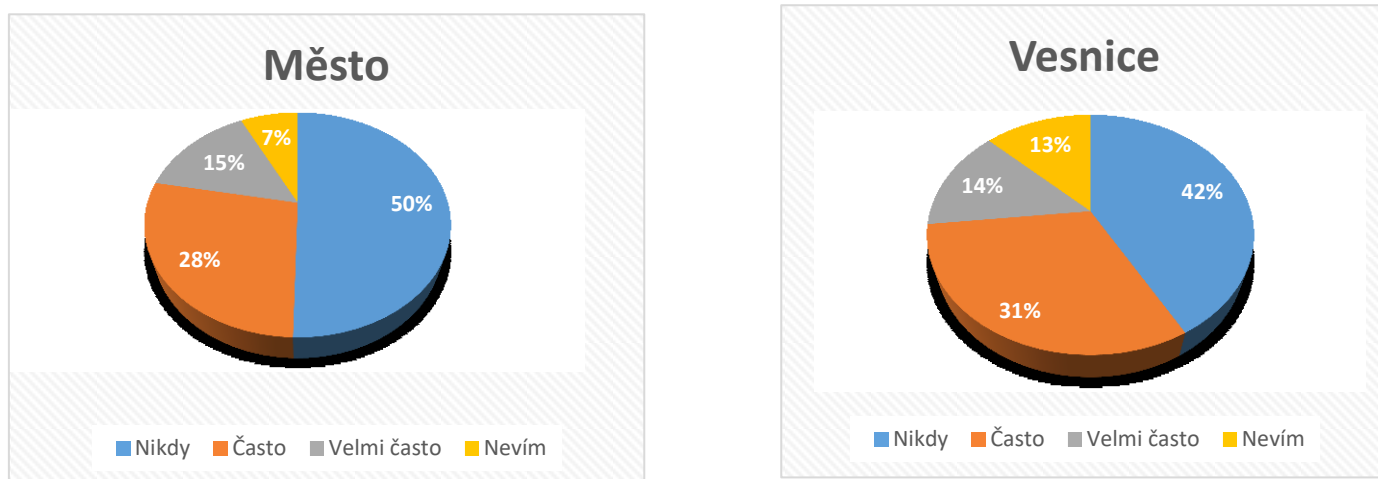

Graf 5 Otázka č. 5

79 (62%) žáků z městských škol si plní své povinnosti do školy, učí se, píšou si domácí úkoly a chodí do školy připraveni více, než žáci 58 (51%) vesnických škol. Co můžeme také považovat za zajímavé je, že 11 (25%) žáků vesnických škol neví, jestli mají sklony ke vztekání se a neví, jestli si plní své povinnosti.

Otázka č. 6

Necháš se snadno vyprovokovat a neumíš si zachovat "chladnou hlavu"?

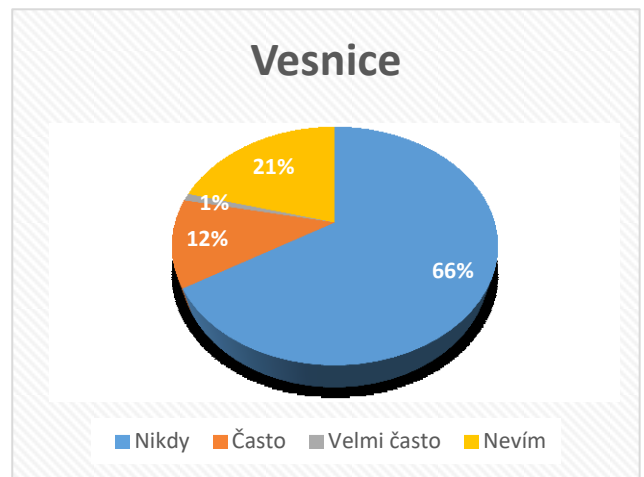
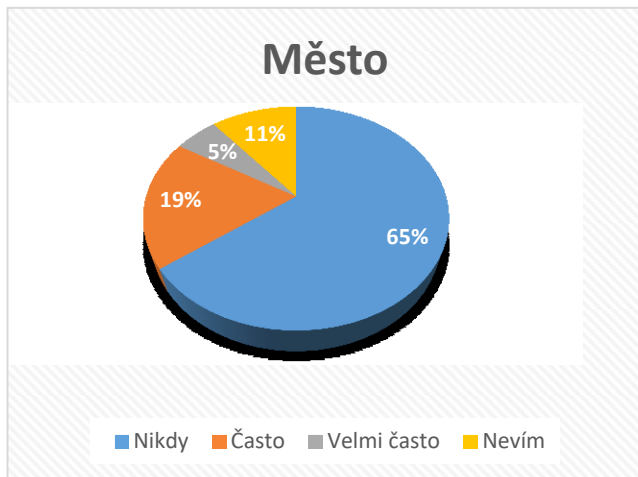

Graf 6 Otázka č. 6

Až 19 (15%) žáků v městských školách odpovědělo, že se nechají velmi často snadno vyprovokovat a neumí si zachovat chladnou hlavu. Na venkovských školách to bylo jen o (1%) méně. Na vesnických školách je méně žáků 36 (42 %), kteří nemají problém s tím zachovat si „klidnou hlavu“ a nenechají se jen tak vyprovokovat. Nejvíce se u nich objevovaly odpovědi často 27 (31 %) a velmi často 12 (14 %), než u žáků na vesnických školách.

Otázka č. 7

Často a úmyslně provokuješ svoje spolužáky?

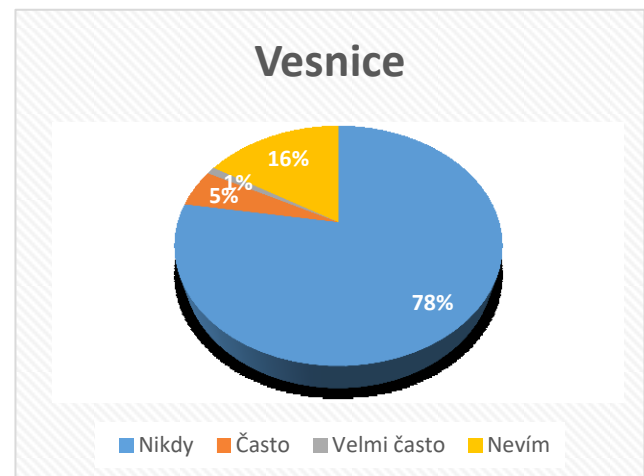
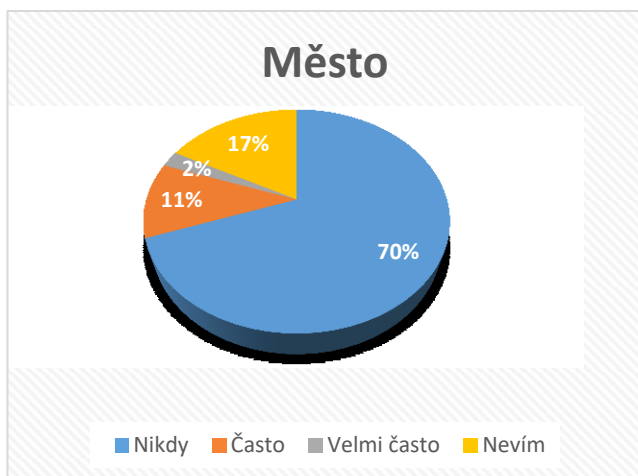

Graf 7 Otázka č. 7

Převážná většina žáků v městských školách 83 (65 %) odpověděla, že se nikdy nesnaží úmyslně vyprovokovat svoje spolužáky. Podobně tomu bylo i na vesnických školách, kdy 67 (65 %) žáků odpovědělo stejně a to, že nikdy záměrně neprovokují záměrně ostatní spolužáky. Na vesnické škole se objevil jeden žák 1 (1%), který přiznal, že své spolužáky provokuje úmyslně velmi často.

Otázka č. 8

Chováš se hrubě ke svým spolužákům?

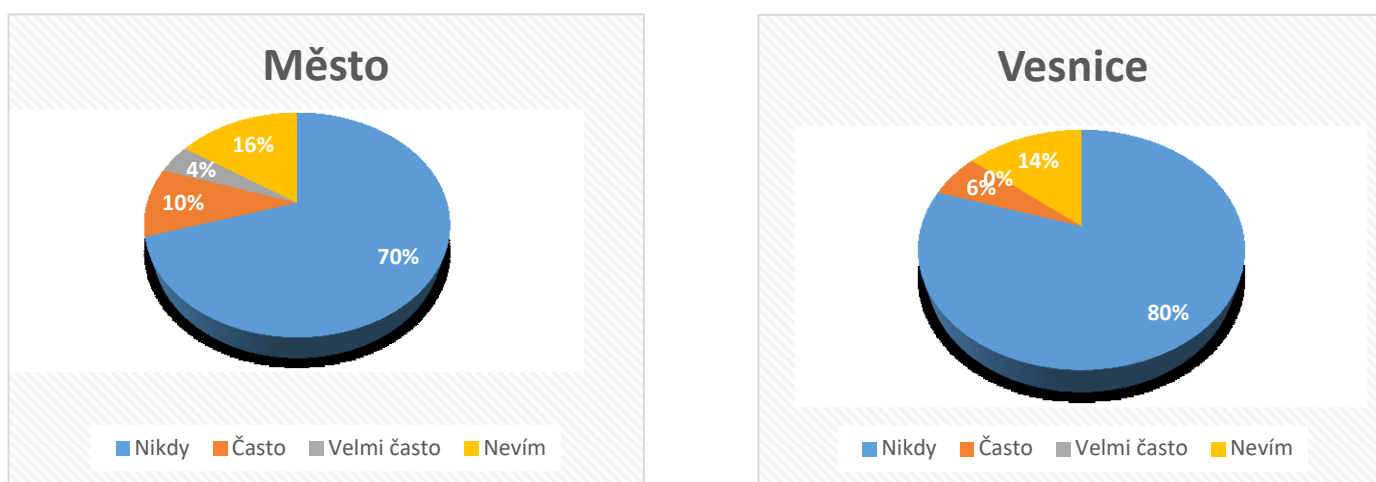

Graf 8 Otázka č. 8

Ve většině případů se žáci 89 (70%) městských škol nechovají hrubě ke svým spolužákům, avšak najdeme zde i 3 (2%) žáky, kteří se ke svým spolužákům velmi často hrubě chovají. Na vesnických školách je toto chování dost podobné 76 (78 %) žáků se ke svým spolužákům nechová nikdy hrubě, ale i zde máme 1 (1%), který se hrubě chová velmi často.

Otázka č. 9

Posmíváš se ostatním za jejich pochybení nebo neúspěch?

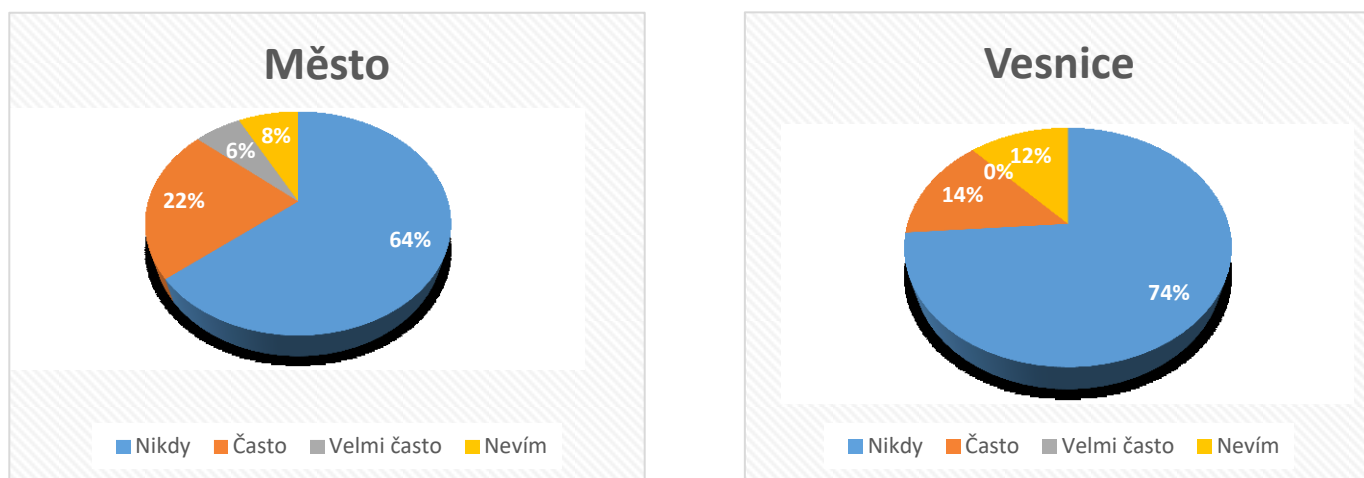

Graf 9 Otázka č. 9

Z grafu můžeme vyčíst, že v městských školách 9 (16%) žáků neví, jestli se posmívají ostatním za jejich pochybení nebo neúspěch, tak tomu je i na školách vesnických, kdy na tuto otázku odpovědělo 10 (14%) žáků, že neví. Můžeme se domnívat, že posmívání za neúspěch nebo pochybení není u žáků 4. a 5. tříd časté a v třídních kolektivech je to ojedinělým jevem.

Otázka č. 10

Často vyvoláváš konflikty nebo se jich dokonce sám/sama účastníš?

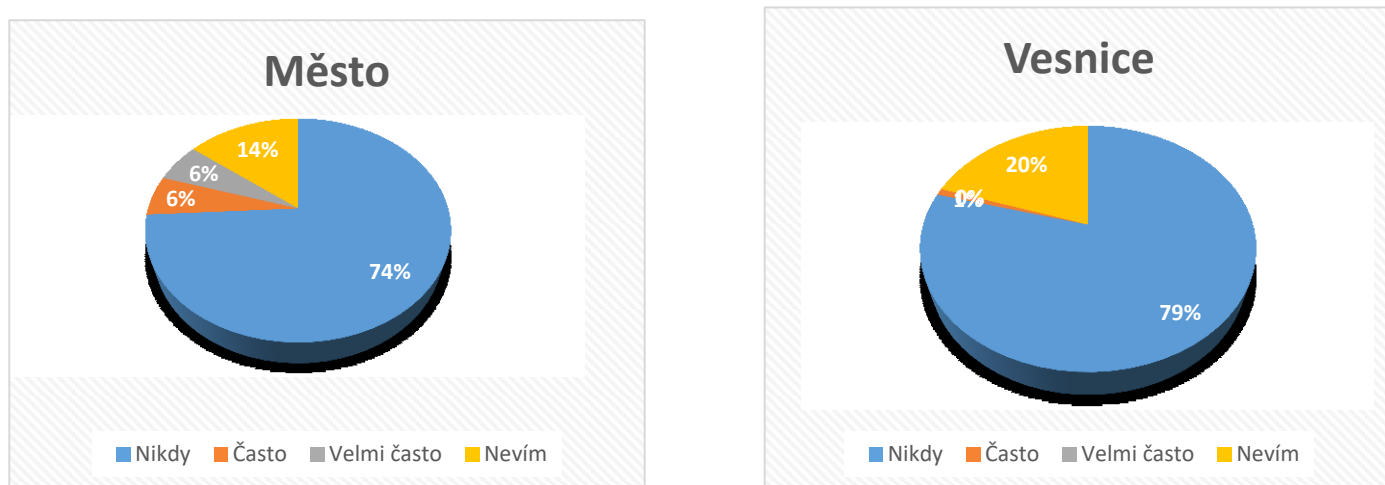

Graf 10 Otázka č. 10

Žáci vesnických škol 62 (74%) odpověděli, že nikdy nevyvolávají konflikty a ani se jich sami neúčastní. V městských školách se našlo 75 (64%) žáků, kteří také odpověděli, že se nikdy neúčastní konfliktů a ani je nevyvolávají. U obou grafů si můžeme všimnout, že se objevuje i odpověď často a to u žáků 26 (22%) městských škol, tak i u žáků 12 (14%) vesnických škol.

Otázka č. 11

Bereš si cizí věci bez dovození nebo kradeš spolužákům věci např. svačiny, peníze?

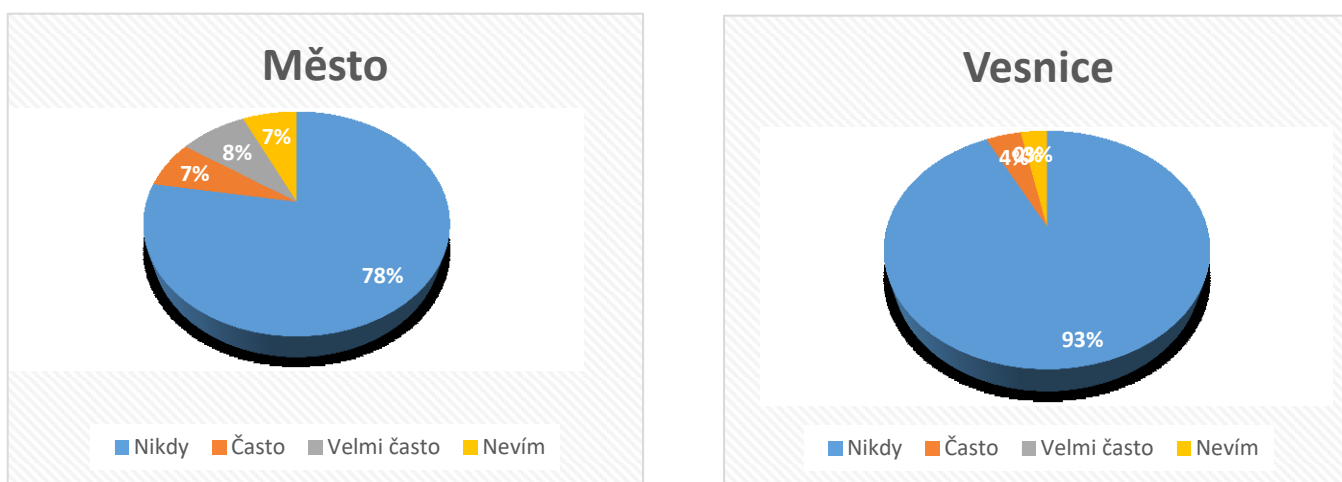
Graf 11 Otázka č. 11

V městských školách se objevují více takoví žáci, kteří si často 8 (6%) a velmi často 8 (6%) berou věci od svých spolužáků a to například peníze nebo svačiny. Ve školách na

vesnici převážně všichni žáci 92 (79%) odpovědělo, že si nikdy nevezali svačinu nebo peníze od jejich spolužáků bez dovolení. Můžeme se domnívat, že děti ve městě mají vyšší sebevědomí, více kuráže a proto se nebojí si od spolužáků bez dovolení vzít peníze nebo svačinu. Naopak děti na vesnici jsou umírněnější a bez dovolení by spolužákům nikdy nic nevezali.

Otázka č. 12

Záměrně ničí věci ostatním?

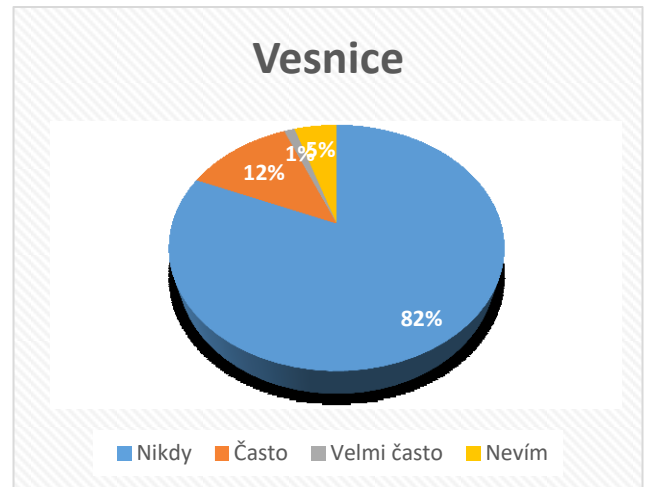
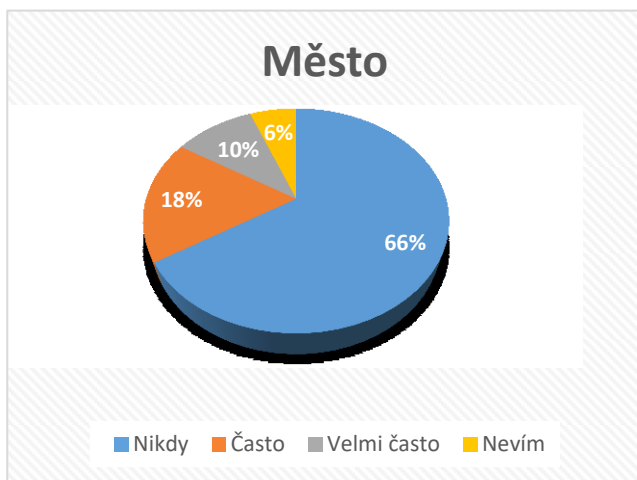

Graf 12 Otázka č. 12

Na otázku č. 12 na městských školách žáci 101 (78%) odpovídali, že nikdy neničí záměrně věci ostatních, objevilo však i pár žáků 11 (8%), kteří odpověděli, že ničí věci ostatním záměrně velmi často. Na vesnických školách u žáků 88 (93%) také převažovala odpověď nikdy, i zde se však objevilo pár žáků 4 (4%), kteří ničí často věci ostatním.

Otázka č. 13

Často lžeš a vymýšlíš si nepravdivé věci?

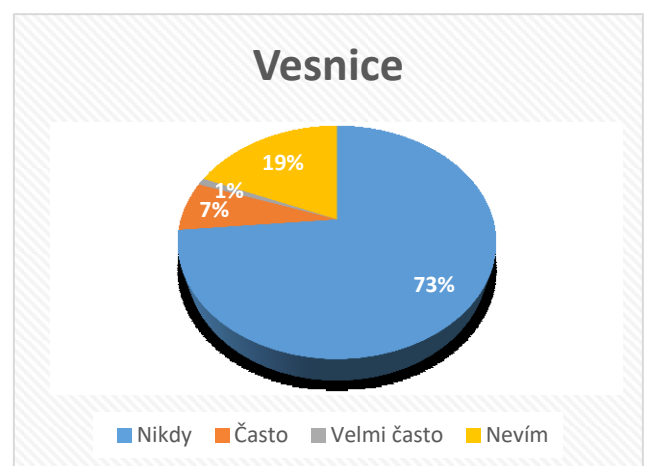
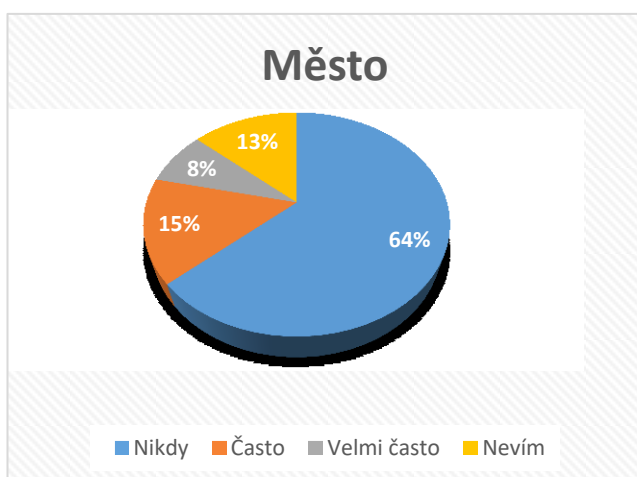

Graf 13 Otázka č. 13

V městských školách žáci převážně odpovídali, že nikdy 78 (66%) nelžou a nevymýšlí si věci, které nejsou pravda. Žáci 66 (82%) na vesnických školách také odpovídali v převážné většině, že nikdy nelžou a nevymýšlí si.

Otázka č. 14

Vyjadřuješ se nevhodným způsobem (vulgarismy) ke svým vrstevníkům nebo i k dospělým?

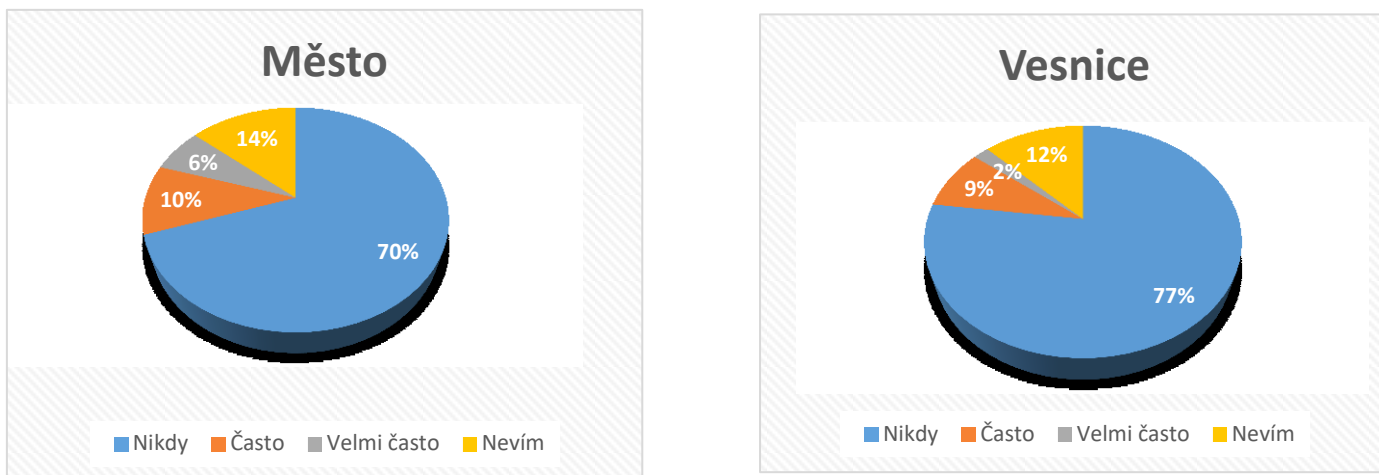
Graf 14 Otázka č. 14

Na vesnické škole byl jen 1 (1%) žák, který odpověděl, že se vyjadřuje nevhodným způsobem (vulgarismy) ke svým spolužákům nebo dokonce i k dospělým. Na škole

městské se žáků, kteří se velmi často vyjadřují nevhodně ke svým spolužákům nebo k dospělým objevilo více 10 (8%).

Otázka č. 15

Posmíváš se spolužákům za to, odkud pochází (národnost, barva pleti)?

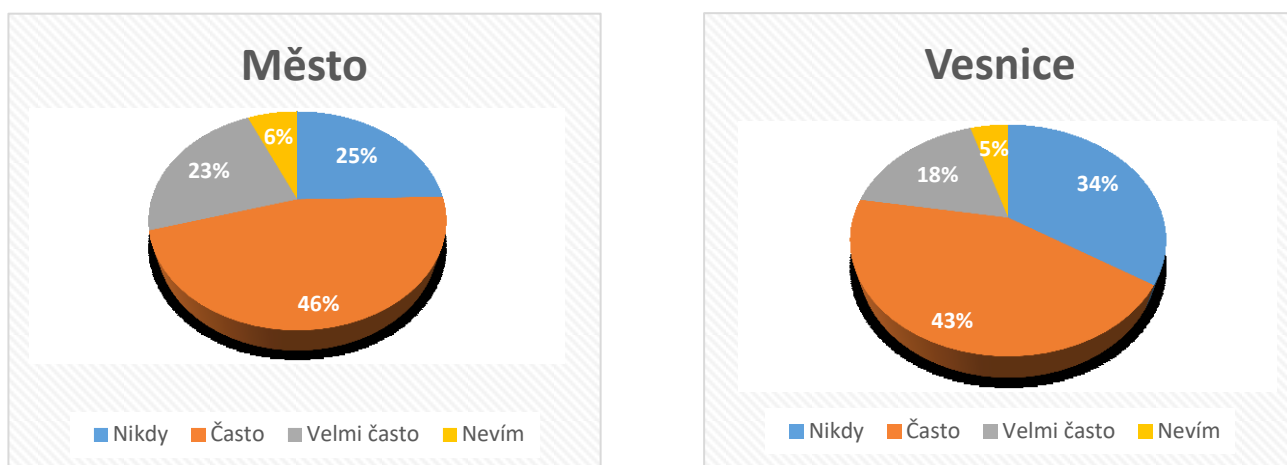

Graf 15 Otázka č. 15

Na městských školách žáci 97 (70%) odpověděli, že se nikdy nesmějí spolužákům za to, odkud pocházejí, avšak jsou zde i žáci, kteří se spolužákům posmívají často 14 (10%) a velmi často 9 (6%) za to, odkud pocházejí (barva pleti, národnost). Na vesnických školách je to podobně 81 (77%) žáků se nikdy nesměje svým spolužákům za to, odkud pochází nebo jakou má barvu jejich pleť, i tady jsou, ale žáci 9 (9%), kteří se spolužákům posmívají často za to, odkud pochází. Bylo by proto dobré, kdyby se v rámci školního prostředí a vyučování dostávaly do popředí myšlenky multikulturní výchovy.

Otázka č. 16

Svůj volný čas trávíš převážně hraním počítačových her nebo sledováním TV?

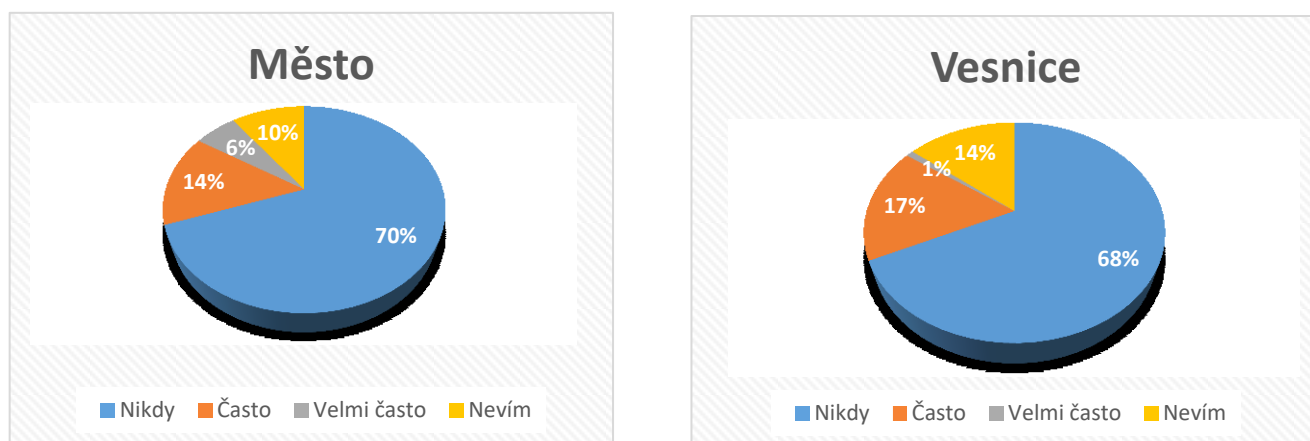

Graf 16 Otázka č. 16

Až 56 (46%) žáků v městských školách odpovědělo, že tráví svůj volný čas často hraním počítačových her nebo sledováním TV. Na vesnických školách byly odpovědi podobné, zde odpovědělo 37 (43%) žáků, že svůj volný čas tráví sledováním TV nebo hraním počítačových her. Jen malé % žáků na vesnických 15 (5%) a městských 14 (6%) školách neví, jak tráví svůj volný čas. Volný čas je důležitou součástí života každého dítěte a je velmi žádoucí, aby děti svůj volný čas trávily smysluplně a aktivitami, které rozvíjejí jejich osobnost a připravují je na život ve společnosti. Z dotazníku vyplývá, že děti volný čas tráví bezprizorně, nebo aktivitami, které k rozvoji jejich osobnosti nepřispívají (TV, hraní počítačových her).

Otázka č. 17

Vyzkoušel/a si někdy návykové látky (alkohol, drogy, kouření)?

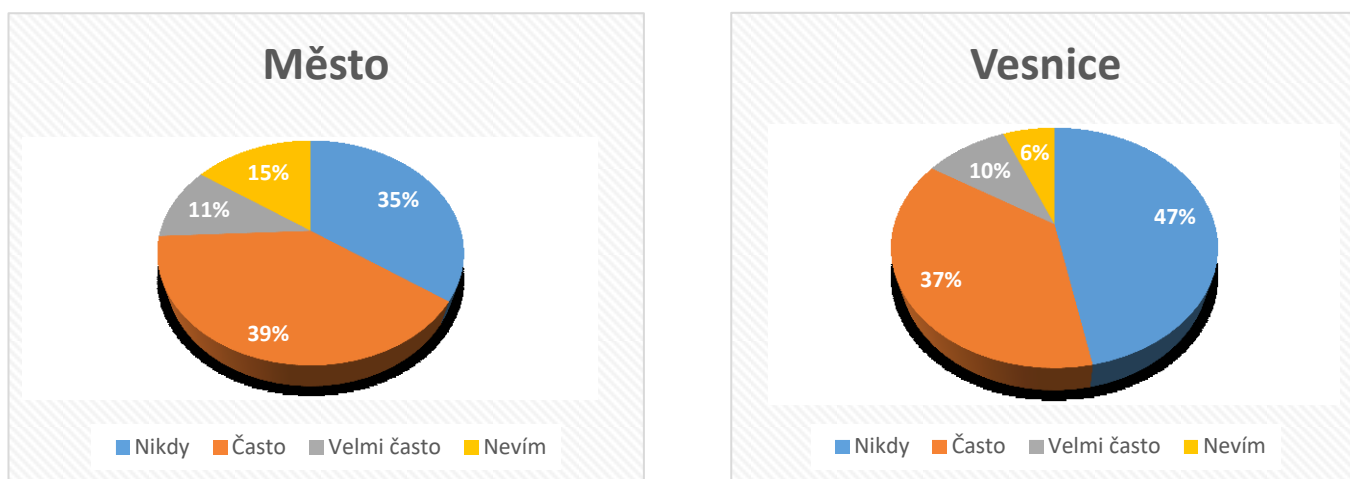

Graf 17 Otázka č. 17

V městských školách žáci 96 (70%) nikdy nevyzkoušeli žádné návykové látky, vyskytlo se i několik žáků 8 (6%), kteří zkouší návykové látky velmi často. Na vesnických školách většina žáků 72 (68%), také nikdy nevyzkoušela žádné návykové látky, i zde se ale objevil žák 1 (1%), kteří zkouší návykové látky velmi často.

Otázka č. 18

Stává se ti často, že neuposlechněš dospělého?

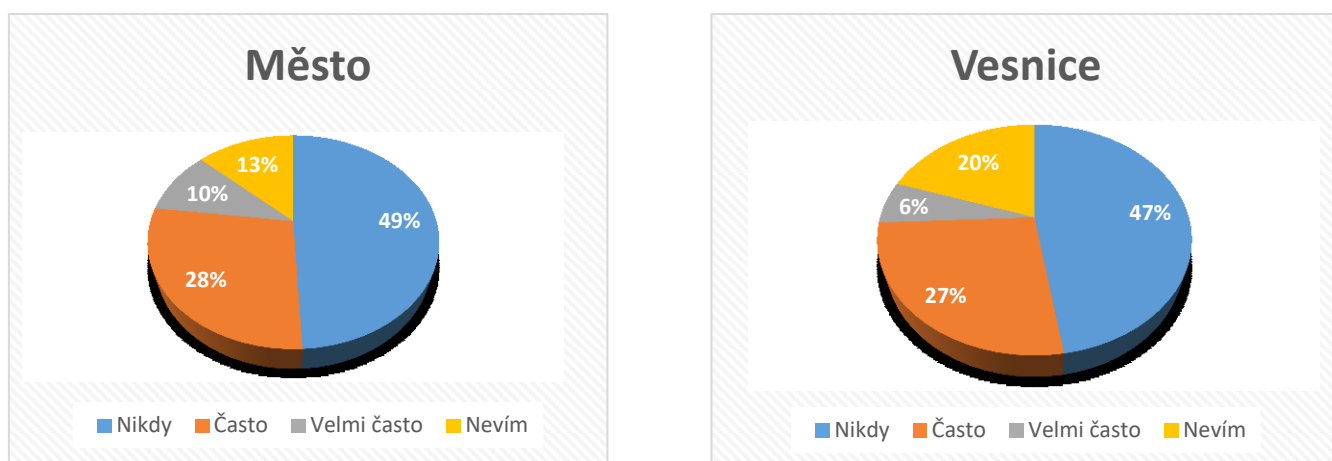

Graf 18 Otázka č. 18

V městských školách často 52 (39%) a velmi často 14 (11%) žáci neuposlechnou dospělého. Na vesnických školách žáci 30 (37%) také často neuposlechnou dospělého, avšak stále na vesnických školách převažuje počet žáků 38 (47%), kteří dospělého poslouchají a plní si své povinnosti.

Otázka č. 19

Máš problém dodržovat pravidla?

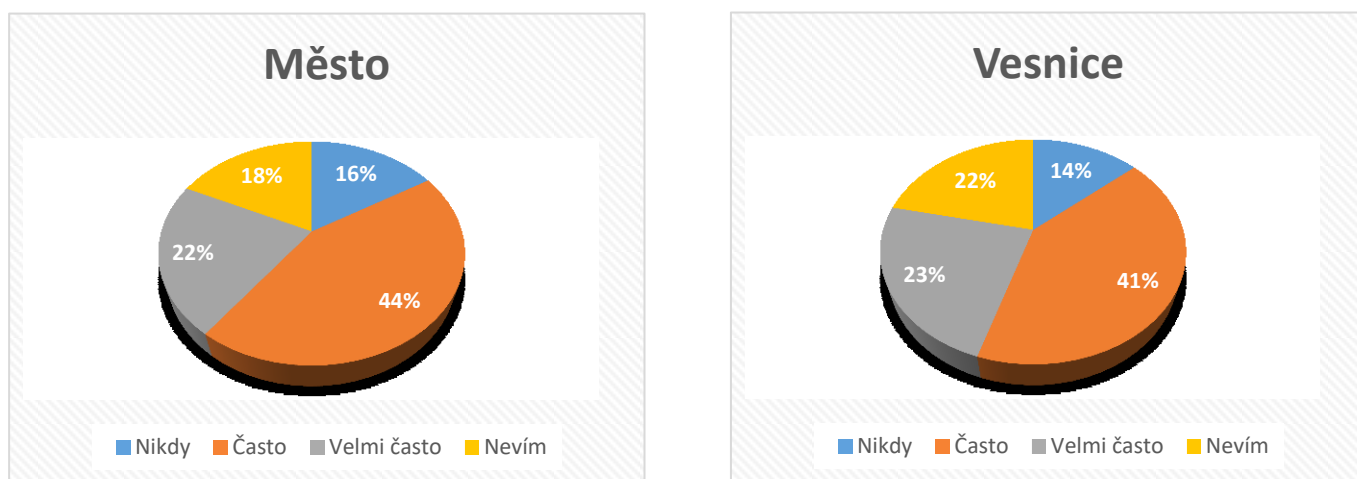

Graf 19 Otázka č. 19

Problém s dodržováním pravidel se objevil často u 34 (28%) žáků městských škol, avšak stále převažuje počet žáků 60 (49%), kteří neporušili pravidla nikdy. Ve školách na vesnici se stejně jako ve městě objevili žáci 27 (27%), kteří mají často problém s tím dodržovat pravidla, ale i zde převažuje většina žáků 48 (47%), kteří pravidla neporušili nikdy.

Otázka č. 20

Stravuješ se zdravě?

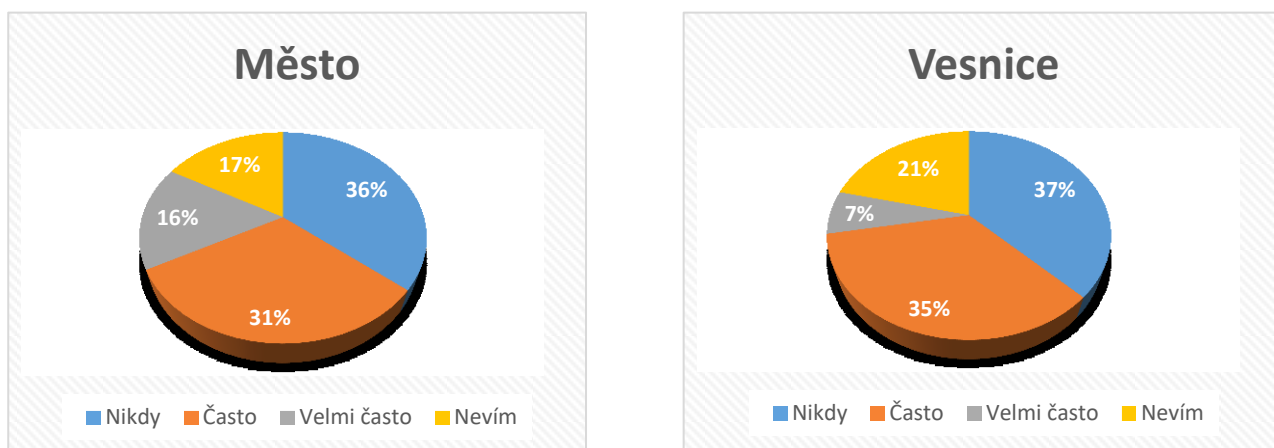

Graf 20 Otázka č. 20

Zde můžeme vidět, že většina žáků 54 (44%) městských škol se stravuje převážně zdravě. Tak je tomu i u žáků vesnických škol, kdy 42 (41%) žáků odpovědělo, že se často stravují zdravě. Můžeme se tedy domnívat, že zdravý životní styl se u žáků zatím utváří bez problémů a žádné špatné stravovací návyky se mezi dětmi zatím neobjevují.

Otázka č. 21

Už se ti někdy stalo, že se ti spolužáci posmívali, nebo ti ubližovali?

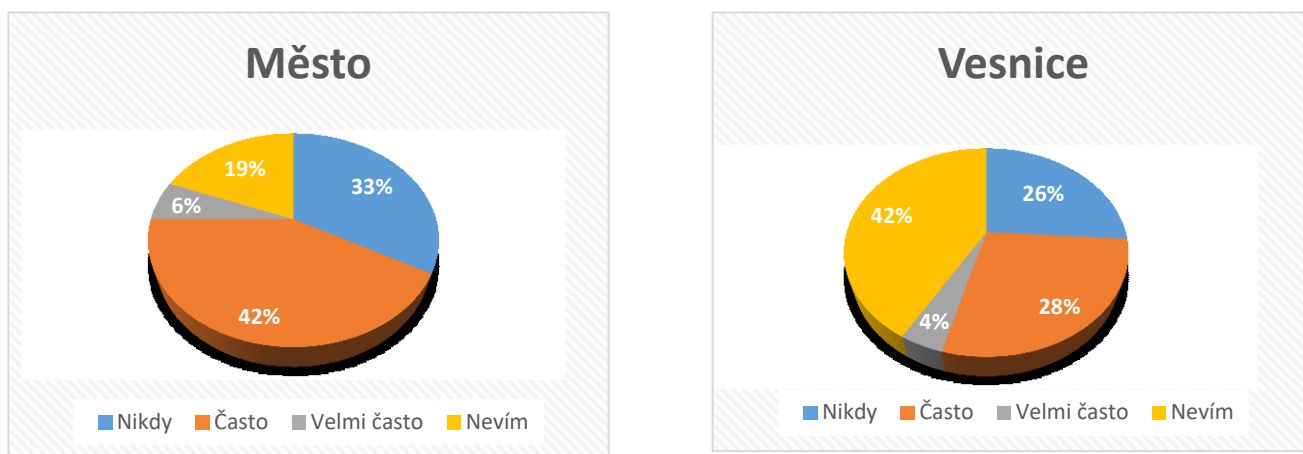

Graf 21 Otázka č. 21

U žáků městských škol převažují odpovědi často a velmi často, jak můžeme vidět v grafu. 21 (16%) žáků odpovědělo velmi často, na otázku jestli se mu spolužáci posmívali nebo dokonce ubližovali. Na vesnických školách je žáků s touto odpovědí méně 7 (7%). 36 (35%) žáků uvádělo, že se jim spolužáci smějí často.

Otázka č. 22

Jsou u vás ve škole často přednášky nebo besedy na téma prevence rizikového chování?

Graf 22 Otázka č. 22

Na vesnických školách žáci 40 (42%) převážně neví, jestli se u nich ve škole konají přednášky a besedy na prevenci rizikového chování. V městských školách naopak převážně žáci 54 (42%) uvádí, že se u nich ve školách besedy a přednášky o prevenci rizikového chování pořádají často.

5.2 Shrnutí

1. S jakými konkrétními typy rizikového chování mají žáci 4. a 5. tříd vybraných městských a vesnických škol zkušenosti?

V rámci výzkumného šetření pomocí dotazníku jsme se zjišťovali konkrétní projevy rizikového chování, jakými jsou například: agrese, vandalismus, šikana, akceptování autority, drobné krádeže (peníze, svačiny), návykové látky nebo rasismus.

Nejméně vyskytovanými projevy rizikového chování bylo spektrum poruch příjmu potravy a rasismus. V případě spektra poruch příjmu potravy většina žáků 54 (44%) ve městě odpověděla, že jsou vedeni k zdravému životnímu stylu, stravují se zdravě a nemají se stravovacími návyky žádný problém. Tak tomu je i u žáků na vesnici, kde 42 (41%) dotazovaných odpovědělo na otázku č. 20, že se stravují zdravě často. Můžeme z toho tedy

vyvodit, že se žáci snaží stravovat zdravě, zajímají se o zdravý životní styl a zdravá strava jim není lhostejná.

Ve školách ve městě a na vesnici se neobjevuje vandalismus. (93%) žáků z vesnice a (78%) žáků z města neničí věci ostatním a nemají ani zkušenosti s ničením věcí druhých.

U otázky č. 11 jestli si žáci berou bez dovolení věci ostatních nebo jim kradou svačiny či peníze – u (79%) žáků na vesnických školách převažovalo, že si nikdy neberou věci ostatních. V městských školách také (74%) žáků odpovědělo, že si nedovolí brát ostatním něco bez dovolení.

Dalším nejméně se objevujícím typem rizikového chování je rasismus, usoudili jsme tak na základě četnosti odpovědí nikdy. Z grafů vyplývá, že 97 (70%) žáků v městských školách se svým spolužákům za jejich národnost neposmívá, neodsuzuje je na základě barvy pleti ani na základě příslušnosti k jiné kultuře, náboženskému vyznání apod. Takto je tomu i v případě žáků 81 (70%) z vesnice.

Žáci (31%) z vesnických škol nezvládají korigování vlastních reakcí na provokace od svých spolužáků. Stejný výsledek platí i v případě žáků (28%) ve městě. Nejčastější odpovědí na otázku č. 6 byla odpověď často, což znamená, že se často žáci pouštějí do konfliktu s ostatními dětmi, protože se nechají snadno vyprovokovat. Je tedy zřejmé, že si žáci vesnických a městských škol neumí zachovat tzv. chladnou hlavu a ve třídách se může objevovat agrese a rizikové chování spojené s agresí.

Oproti tomu častým typem rizikového chování, které se u žáků městských škol opakuje, jsou návykové látky. Toto tvrzení vyplývá z otázky č. 17, kdy žáci odpovídali na otázku možností velmi často – zkoušejí návykové látky a experimentují s nimi.

Z grafu jsme zjistili, že žáci (46%) základních škol ve městě i žáci (43%) na vesnici tráví svůj volný čas hraním počítačových her a sledováním TV. Volný čas tedy není u těchto žáků vyplněný smysluplnými aktivitami. Ubírají se k činnostem, které pro jejich osobnostní vývoj nejsou vhodné. Tráví mnoho času u počítače, u mobilu a nevyhledávají aktivity, které by jim pomohly vytvářet zdravý a kvalitní hodnotový žebříček.

Z grafu nám vyplývá, že žáci městských a žáci vesnických škol nemají problém dodržovat pravidla. Odpověď nikdy zaznačilo 49% žáků z města a 47% žáků z vesnice.

Žáci mají často problém poslouchat autoritu. U žáků v městských školách je to 52 (39%) žáků a na vesnici je to 30 (37%).

Ze získaných dat (četnosti odpovědí nikdy) můžeme konstatovat, že (70%) žáků v městských školách a (78%) žáků z vesnických škol se nechovají hrubě a vulgárně ke svým spolužákům. Nicméně ve školách se může objevovat psychická šikana, protože 21 (16%) žáků z městských škol a 36 (35%) žáků městských škol odpovědělo, že je velmi často spolužáci ponižují nebo je zesměšňují.

2. Jaké jsou rozdíly v rámci zkušeností s projevy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd mezi vybranými městskými a vesnickými školami?

Podle analýzy výsledků z dotazníkového šetření se ukázalo, že zkušenosti s projevy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd městských a vesnických škol jsou dost podobné. V jisté míře se vyskytují u městských i vesnických dětí stejně, v podobě mírných projevů, jakým je například posmívání se spolužákům, používání vulgarismů, nevhodné trávení volného času, problém s dodržováním pravidel nebo neuposlechnutí autority. Z dotazníku bylo také zjištěno, že žáci základních škol ve městě jsou důsledněji připravováni a plní si více svoje povinnosti než žáci na vesnici. Dále bylo z dotazníku zjištěno, že na vesnických školách se podle žáků koná méně besed a přednášek o prevenci rizikového chování než na školách v městě, tam žáci absolvují preventivní programy často.

3. Jakou roli hrají realizované preventivní programy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd na vybraných městských a vesnických školách v rámci klimatu třídy?

S žáky ve městě jsou pravidelně prováděny preventivní programy a až (42%) žáků si je vědomo četnosti besed nebo přednášek v průběhu školního roku na téma prevence rizikové chování. U žáků na vesnici jsme se setkali s častou odpovědí NEVÍM, tuto odpověď zapsalo 40 (42%) žáků. Můžeme se tedy domnívat, že ve školách na vesnici může být prevence rizikového chování opomíjeným tématem, nebo není dětem dostatečně vysvětlená, vzhledem k tomu, že děti neví, jak často u nich programy primární prevence rizikového chování probíhají.

Na základě definice klimatu třídy od Ježka (2003) okruh lidí na klima může mít podobu jisté volby a na základě této volby se rozhodujeme o tom, zda nás zajímá klima třídy nebo školy. Dále z jakého pohledu na klima nahlížíme, jestli z pohledů žáků, učitelů nebo rodičů atd. V případě našeho výzkumného šetření jde o hodnocení klimatu třídy z pohledu žáků 4. a 5. tříd základních škol ve městě a na vesnici.

Klima základních škol ve městě a na vesnici, kde byly rozdány dotazníky, se jeví jako pozitivní. Pozitivní klima je charakterizováno jako prostředí, kdy má žák možnost samostatného učení, které mu přináší radost (Grecmannová, 2008). Žáci nevykazují vysokou míru výskytu jevů rizikového chování.

Z analýzy dat z dotazníků bylo zjištěno, že jsou žáci ve školách vedeni ke zdravému životnímu stylu, k zodpovědnému a slušnému chování k sobě, ale i k ostatním žákům a dětem a to i mimo instituci školského zařízení.

Dle získaných dat ale lze potvrdit jistou míru přítomnosti projevů rizikového chování. V malých procentech jde například o neuposlechnutí autority, posmívání se spolužákům nebo občasné provokování spolužáků.

Na co bychom měli u žáků 4. a 5. tříd upozornit a na jakou oblast bychom se v rámci prevence rizikového chování měli více zaměřit je užívání návykových látek (kouření, alkohol). Žáci ze tříd jak na vesnici, tak ve městě již tak v nízkém věku mají přístup a možnost opatřit si návykové látky a experimentovat s nimi, což může být velmi alarmující.

6 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zjistit míru výskytu rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd na městských a vesnických základních školách.

První kapitola teoretické části diplomové práce se věnovala pojmu rizikového chování. V jednotlivých podkapitolách byly rozebrány konkrétní typy rizikového chování (agrese, šikana, záškoláctví, vandalismus, spektrum poruch příjmu potravy a závislostní chování).

Druhá kapitola se zaměřovala na klima školy s podkapitolou, která popisovala jednotlivé znaky pozitivního klimatu a klimatu školy, ve kterých uvádíme několik definic od různých autorů, kteří se této problematice věnují. Třetí kapitola mapuje oblast prevence projevů rizikového chování. Do jakých skupin se prevence dělí a jakou podobu má primární prevence ve školství.

Praktická část diplomové práce je taktéž strukturována do kapitol a podkapitol. První a zároveň úvodní kapitola praktické části vymezuje základní výzkumné cíle, výzkumné otázky, výzkumný soubor a výzkumnou metodu. Co se týče výzkumných otázek, byly stanoveny celkem tři. Výzkumné otázky zjišťovaly, s jakými konkrétními typy rizikového chování mají žáci 4. a 5. tříd zkušenosti, jaké jsou rozdíly v rámci zkušeností s projevy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd a jakou roli hrají realizované preventivní programy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd.

Praktická část práce byla zpracována kvantitativním výzkumem, jako výzkumný nástroj byl použit škálový dotazník, který byl sestaven z 22 uzavřených otázek. Byl předložen žákům základních škol na vesnici a ve městě, které byly vybrány na základě záměrného výběru. Respondenti vybírali z odpovědí nikdy, často, velmi často a nevím. V rámci analýzy výsledků výzkumu shrnujeme pomocí jednoduchých grafů získaná data, která jsou krátce popsána. Následující kapitola shrnutí dává pak krátký přehled o nejdůležitějších bodech, které z dotazníkového šetření vzešly.

Ze získaných dat bylo zjištěno, že mezi základními školami ve městě a na vesnici není v případě našeho zkoumaného vzorku velký rozdíl mezi projevy rizikového chování u žáků 4. a 5. tříd. Žáci z vesnických a městských škol odpovídali na otázky podobně. Největší rozdíl v odpovědích spatřujeme v rámci tématu realizace preventivních programů na školách, kdy bylo zjištěno, že se častěji pořádají besedy a přednášky na školách ve městě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BĚLÍK Václav, HOFERKOVÁ Stanislava, KRAUS Blahoslav, kolektiv. 2017. Slovník sociální patologie Praha: Grada Publishing a. s. ISBN 978-80-271-9968-6

BĚLÍK, Václav a HOFERKOVÁ, Stanislava. 2018 Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7435-726-8.

ČAPEK, Robert. 2010. Třídní klima a školní klima. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2742-4. DIVOKÁ, J. a kol., 2017. Jak podpořit dítě s problémovým chováním ve škole. Praha: Pasparta Publishing s.r.o. ISBN 978-80-88163-72-5.

DOLEJŠ Martin., OREL Miroslav. 2017. Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování. Univerzita Palackého v Olomouci: ISBN 978-80-244-5252-4

FISCHER Slavomil., ŠKODA Jiří., 2014. Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnost řešení, 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada: ISBN 978-80-247-5046-0

GRECMANOVÁ Hana. 2008. Klima školy Olomouc ISBN 978-80-7409-010-3

JEŽEK Stanislav. 2003. Možnosti konceptualizace školního klimatu. In Ježek, S. (Ed.) (2003). Psychosociální klima školy I. Brno: MSD ISBN 80-866-331-36

KOLÁŘ, Michal & STEJSKAL, Bohumil. 2001. Bolest šikanování. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513

KRAUS, Jiří a kolektiv. 2005. Nový akademický slovník cizích slov A-Ž.. Praha: Academia ISBN 80-200-1251-2

KRCH František David. 2002. Mentální anorexie. Praha: Portál ISBN 80-7178-598-9

KYRIACOU, CHRIS. 2005. Řešení výchovných problémů ve škole. 1. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-7178945-3.

KYRIACOU, CHRIS., 2005. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál s. r. o.: ISBN 80-7178-945-3

MARTÍNEK Zdeněk. 2009. Agresivita a kriminalita školní mládeže: Druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana. Praha: Grada ISBN 9788024723105

MARTÍNEK Zdeněk. 2015. Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada ISBN 978-80-247-9761-8

MIOVSKÝ Michal a kolektiv., 2015. Prevence rizikového chování ve školství (2nd ed). Praha Klinika adiktologie 1. LF a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny: ISBN 978-80-7422-392-1

MIOVSKÝ, Michal a kolektiv. 2010. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN ISBN 978-80-87258-47-7.

MÜHLPACHR, Pavel., 2001. Sociální patologie. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2511-5.

NEŠPOR Karel. 2013. Návykové chování a závislost. Praha: Portál ISBN 978-807367-908-8

NIELSEN SOBOTKOVÁ Veronika a kolektiv. 2014. Rizikové antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada ISBN 978-80-247-4042-3

PAPEŽOVÁ Hana. 2010. Spektrum poruch příjmu potravy. Praha: Grada ISBN 978-80-2425-6

PROCHÁZKA, Miroslav, 2019. Metodik prevence a jeho role na základní škole. Praha: Pasparta Publishing s.r.o. ISBN 978-80-88290-28-5.

ŘÍČAN Pavel, JANOŠOVÁ Pavlína., 2010. Jak na šikanu. Praha: Grada publishing: ISBN 978-80-247-2991-6

SKOPALOVÁ, Jitka a JANIŠ, Kamil 2017. Profesionální připravenost učitelů základních škol v oblasti řešení rizikového chování a možnosti jeho prevence v Moravskoslezském kraji I. Pedagogické aspekty. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, ISBN 978-80-7510-235-5.

SOCHŮREK, Jan. 2001. Kapitoly ze sociální patologie. II. díl. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-495-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0696-5.

VALÍŠOVÁ Alena, KASÍKOVÁ Hana. 2010. Pedagogika pro učitele – 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada ISBN 978-80-247-3357-9

ŽLUNKOVÁ, Jitka., 2010. Co do školy nepatří. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2498-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

https://www.nuv.cz/uploads/6.TMZ_SPP_Klima_skolni_tridy.pdf

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/124/vliv-prostredi-skoly-na-jeji-klima.html>

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. [online].

Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010 [cit. 10. 2. 2020]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-apokyny>

POLICIE ČR, 2021 Šikana <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

https://www.stavtr.cz/wp-content/uploads/2020/11/Minimalni-preventivni-program-pro-skolni-rok-2020_2021.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ESF	Evropský sociální fond
EUDAP	Evropský preventivní program drogové závislosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Struktura problémového chování (Bělík, Hoferková, 2010).....	13
Obrázek 2 Model protektivních a rizikových faktorů.....	29

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Počet žáků ve 4. a 5. třídách	36
---	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Otázka č. 1	39
Graf 2 Otázka č. 2	39
Graf 3 Otázka č. 3	40
Graf 4 Otázka č. 4	41
Graf 5 Otázka č. 5	41
Graf 6 Otázka č. 6	42
Graf 7 Otázka č. 7	43
Graf 8 Otázka č. 8	43
Graf 9 Otázka č. 9	44
Graf 10 Otázka č. 10	45
Graf 11 Otázka č. 11	45
Graf 12 Otázka č. 12	46
Graf 13 Otázka č. 13	47
Graf 14 Otázka č. 14	47
Graf 15 Otázka č. 15	48
Graf 16 Otázka č. 16	49
Graf 17 Otázka č. 17	49
Graf 18 Otázka č. 18	50
Graf 19 Otázka č. 19	50
Graf 20 Otázka č. 20	51
Graf 21 Otázka č. 21	51
Graf 22 Otázka č. 22	52

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Ostrčilová a jsem studentkou Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Studuji obor sociální pedagogiky a provádím výzkum ke své diplomové práci. Touto cestou bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku na téma: Projevy rizikového chování u žáků I. stupně. Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 10 minut. Všechny údaje, které budou v rámci dotazníku získány, slouží výhradně pro účely výzkumu a jsou anonymní.

Pohlaví (zaškrtni): Dívka – Chlapec

Ročník:

Název školy:

Označ prosím, svoji odpověď. (zvol u každé otázky vždy jen jednu možnost)	Nikdy	Často	Velmi často	Nevím
1. Obviňuješ často ostatní kolem sebe za svoje nevhodné chování?				
2. Hádáš se často s autoritami, musíš mít vždy poslední slovo?				
3. Jsi výbušný/á a rozčilují tě maličkosti?				
4. Jsi často urážlivý/á, hádáš se se spolužáky?				
5. Často se vztekáš a nechceš si plnit svoje povinnosti?				
6. Necháš se snadno vyprovokovat a neumíš si zachovat "chladnou hlavu"?				
7. Často a úmyslně provokuješ svoje spolužáky?				
8. Chováš se hrubě ke svým spolužákům?				
9. Posmíváš se ostatním za jejich pochybení nebo neúspěch?				
10. Často vyvoláváš konflikty nebo se jich dokonce sám/sama účastníš?				
11. Bereš si cizí věci bez dovolení nebo kradeš spolužákům věci např. svačiny, peníze?				
12. Záměrně ničíš věci ostatním?				
13. Často lžeš a vymýšlíš si nepravdivé věci?				
14. Vyjadřuješ se nevhodným způsobem (vulgarismy) ke svým vrstevníkům nebo i k dospělým?				
15. Posmíváš se spolužákům za to, odkud pochází (národnost, barva pleti)?				
16. Svůj volný čas trávíš převážně hraním počítačových her nebo sledováním TV?				
17. Vyzkoušel/a si někdy návykové látky (alkohol, drogy, kouření)?				
18. Stává se ti často, že neuposlechněš dospělého?				
19. Máš problém dodržovat pravidla?				
20. Stravuješ se zdravě?				
21. Už se ti někdy stalo, že se ti spolužáci posmívali, nebo ti ubližovali?				
22. Jsou u vás ve škole často přednášky nebo besedy na téma prevence rizikového chování?				